

## **Dağılan Yugoslavya Karşısında Türkiye'nin Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'ni Tanıma Sürecine Bir Bakış**

Gürkan Fırat SAYLAN<sup>1</sup>

### **Öz**

1945'den 1980 yılına kadar kesintisiz 35 yıl Yugoslavya'yı yöneten Josip Broz Tito'nun vefatının ardından dağılma sürecine giren Yugoslavya'nın altı federal cumhuriyetinden biri de Kuzey Makedonya idi. 17 Eylül 1991'de bağımsızlığını ilan eden bu Cumhuriyetin uluslararası alanda tanınırlığını elde etmek adına desteğini sağlamaya çalıştığı başlıca ülkelerden biri de tarihi, sosyal ve kültürel bağları bulunan Türkiye olmuştur. Türkiye ise Yugoslavya'nın dağılmasının ivme kazandığı 1991 yılı itibarıyla geleneksel ihtiyatlı dış politikası ve uluslararası kamuoyunun da konuya olan yaklaşımı çerçevesinde ilk olarak Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünden ve Cumhuriyetlerin kendi aralarındaki sorunları diyalog yoluyla çözmelerinden yana bir tavır ortaya koymuştur. Ancak dağılmanın kaçınılmaz bir hal aldığı görülünce bu kez de bağımsızlıklarını ilan eden Cumhuriyetlerin tanınması gündeme gelmiştir. Bu yeni söylem 20 Kasım 1991'de Süleyman Demirel'in Başbakanlığında kurulan 49. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti döneminde daha fazla dillendirilmeye başlanmış, muhalefet partileri özellikle Bosna-Hersek ile Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin tanınması konusunda Hükümet üzerinde yoğun bir baskı kurmaya başlamışlardır. Bu konuda Hükümet'in elini rahatlatan başlıca gelişme yine uluslararası platformlarda kendisini göstermiş, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun 15 Ocak 1992'de Slovenya ile Hırvatistan'ı tanıması Türkiye'nin de bu Cumhuriyetleri tanıyabilmesinin önünü açmıştır. Nitekim Bakanlar Kurulu'nun 6 Şubat 1992 tarihli kararıyla Türkiye Kuzey Makedonya ile birlikte Bosna-Hersek, Slovenya ve Hırvatistan Cumhuriyetlerini ayırım yapmaksızın resmen tanımıştır. Böylece Bulgaristan'dan sonra Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'ni tanıyan ikinci ülke olarak tarihe geçen Türkiye'nin tanıma sürecini ele almak üzere hazırlanan bu çalışmada; dönemin Türk basınından, Türkiye Cumhuriyeti Arşivi belgelerinden, Dışişleri Bakanlığı Tarihçeleri ve TBMM tutanakları gibi yayınlanmış resmî belgelerden sıklıkla yararlanılmış, konu; ilgili telif eserler, makaleler ve sempozyum bildirileriyle desteklenmeye çalışılmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** *Kiro Gligorov, Ankara, Dış Politika, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Hikmet Çetin*

<sup>1</sup> Dr. Öğr. Üyesi, Giresun Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Giresun, Türkiye, ORCID: 0000-0001-8335-9948, e-posta: gurkan.firat.saylan@giresun.edu.tr

## **An Overview of Türkiye's Recognition of the Republic of North Macedonia Amid the Disintegration of Yugoslavia**

Gürkan Fırat SAYLAN<sup>1</sup>

### **ABSTRACT**

North Macedonia was one of the six federal republics of Yugoslavia that began disintegration after the death of Josip Broz Tito, who ruled Yugoslavia for 35 years from 1945 to 1980. One of the key countries from which this republic, which declared its independence on September 17, 1991, sought support for international recognition was Türkiye, with which it shares historical, social, and cultural ties. By 1991, as the disintegration of Yugoslavia intensified, Türkiye, guided by its traditionally cautious foreign policy and the international community's perspective on the issue, maintained a position in favor of Yugoslavia's territorial integrity, urging the republics to resolve their disputes through dialogue. However, once it became clear that dissolution was unavoidable, the recognition of the republics declaring their independence gained prominence. This shift in discourse was increasingly articulated during the 49th Government of the Republic of Türkiye, established under Prime Minister Süleyman Demirel on November 20, 1991, as opposition parties exerted significant pressure on the government, particularly regarding the recognition of Bosnia-Herzegovina and the Republic of North Macedonia. A critical development that bolstered the government's stance on this issue arose on international platforms as the European Economic Community recognized Slovenia and Croatia on January 15, 1992, creating an opportunity for Türkiye to extend recognition to these republics. Indeed, with the Council of Ministers' decision dated February 6, 1992, Türkiye officially recognized the republics of Bosnia-Herzegovina, Slovenia, Croatia, and North Macedonia without discrimination. Thus, this study aims to discuss the recognition process of Türkiye, which made history as the second country to recognize the Republic of North Macedonia after Bulgaria. The Turkish press of the period, documents from the Republic of Türkiye Archives, and published official documents such as the Histories of the Ministry of Foreign Affairs and the minutes of the Grand National Assembly of Türkiye were extensively used, alongside relevant copyrighted works, articles, and symposium proceedings that supported the topic.

**Keywords:** *Kiro Gligorov, Ankara, Foreign Policy, Grand National Assembly of Türkiye, Hikmet Çetin*

<sup>1</sup> Assoc. Prof. Dr., Giresun University, Faculty of Education, Department of Turkish and Social Sciences Education, Department of Social Studies Education, Giresun, Türkiye, ORCID: 0000-0001-8335-9948, e-mail: gurkan.firat.saylan@giresun.edu.tr

## 1. Giriş

İkinci Dünya Savaşı'nın hemen akabinde 29 Kasım 1945 günü Yugoslavya'daki Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı resmen ilga edilmiş ve yerine Hırvat kökenli Josip Broz Tito'nun başkanlığında sosyalist bir idare tarzını benimseyen Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti kurulmuştur. 7 Nisan 1963'de Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti adını alan ülke; ağırlıklı olarak Sırlar, Hırvatlar, Slovenler, Boşnaklar ve Makedonlardan oluşan beş uluslu, Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya, Bosna-Hersek, Makedonya ve Karadağ'dan meydana gelen altı federe cumhuriyetli ve Kosova ile Voyvodina'nın teşkil ettiği iki de özerk statülü yapıdan oluşan bir devlet modeline sahipti (Ülger, 2003: 52-55).

Bu dönemde ülke tarihine damgasını vuran kişi 1945 yılından 4 Mayıs 1980'deki ölümüne kadar aralıksız 35 yıl Yugoslavya'yı yöneten Josip Broz Tito'dur. Ancak Tito'nun gerek sosyalist ülkelerin lideri konumunda bulunan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ile olumsuz seyreden ilişkileri dolayısıyla ülkede tesis ettiği Millî Sosyalizm Modelinin ve gerekse farklı etnik ve dini yapıları, farklı dilleri konuşan bu çok uluslu yapıya karşı uluslara geniş ve eşit haklar vermek ve menfaat temelinde onları bir arada tutmak şeklinde gerçekleşen politikalarının tam manasıyla amacına ulaşabildiğini söyleyebilmek güçtür. Zira Tito, işbaşında kaldığı dönemde uluslarının millî kimliklerini aşmaları ve bunun yerine daha geniş bir kimlik olan Yugoslav kimliğini benimsemelerini sağlayamamıştır. Nitekim 1968 yılında meydana gelen Hırvat Baharı, Kosova Arnavutlarının 1970'lerin başında cumhuriyet statüsü talebine yönelik patlak veren gösterileri, Hırvatlar tarafından 1971 Kasım'ında dile getirilen özerklik söylemleri ayrıca Sırların ülke genelinde hegemonya kuracakları yolundaki Hırvatların ve Slovenlerin endişeleri gibi çeşitli sorunlar; ilgili komünist partilerden yapılan ihraçlar, yeri geldiğinde savrulan güç kullanımı tehditleri, kolektif başkanlık sisteminin kurulması, Kosova ve Voyvodina özerk bölgelerinin yetkilerinin genişletilmesi ve Arnavutça eğitim veren okulların açılması gibi kimi zaman sert, kimi zaman yumuşak tedbirlerle çözülmeye çalışılmışsa da millî hislerin önüne geçilememiş, nitekim Tito'nun ölümünün hemen ardından milliyetçilik, hem halkın hem de Cumhuriyetlerdeki parti örgütlerinin ilgi gösterdiği en önemli ideoloji haline gelmiştir (Ülger, 2003: 66-69, 72). Bu konuda başat rolü Sırlar oynamışlardır (Bora, 2018: 112). Öyle ki Tito döneminde Yugoslav kimliği içerisinde denetim altında tutulan Sırp milliyetçiliği, Sırbistan'da giderek baskıcı bir şovenizme dönüşürken, Sırbistan'ın diğer federe cumhuriyetlerle ilişkilerini belirleyen baskın bir nitelik kazanmıştır. Böylece Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti de tarihinin en bunalımlı dönemine girmiş ve 1980'ler; çok uluslu, özgün sosyalist Yugoslavya için bir yandan ağır ekonomik sorunların yaşandığı, diğer yandan da milliyetçi eğilimlerin güçlendiği bir dönem olmuştur (Kut, 2001: 322).

Ülkede oluşan yeni dönemin ilk bariz örneği Tito'nun ölümünün hemen ardından Arnavutların hedef olarak belirledikleri Cumhuriyet statüsünü kazanmak için Kosova'da başlattıkları gösterilerdir. Yugoslavya'nın temellerini ilk kez sarsan bu olay 1981 yılının Mart ve Nisan aylarında halk ayaklanması şeklinde gerçekleşmiş, gösteriler güç kullanımıyla bastırılarak olaylar sırasında 11 kişi hayatını kaybetmiştir. Buna karşılık Kosova Sırları da Priştine'de bir gösteri düzenlemişler, Sırp gösterileri Belgrad ile Novi Sad'a kadar uzanmıştır. Karşılıklı gösteriler 1980'ler boyunca devam edince, Kosova

gösterilerinin Makedonya'daki Arnavutlar ve Bosna Hersek'teki Müslümanlar arasında ayrılıkçı eğilimleri körükleyeceğinden endişe eden Sırbistan yönetiminin faaliyetleri neticesinde Kosova Parlamentosu 23 Mart 1989'da yapılan oylamada otonom statüsüne son vermiştir (Ülger, 2003: 72-76).

Yapılan değişiklik aynı yıl Sırbistan Millî Meclisi'nde de kabul edilerek Kosova'nın ve Voyvodina'nın özerkliğine son verildi. Böylece her iki bölge de Sırbistan'dan bağımsız hareket etme yetkilerini kaybettiler ve Sırbistan'ın federal sistem içinde gücü sekizde üç oranına yükseldi. Zaten Karadağ da Sırbistan ile ortak hareket edince ülkenin fiili yönetimi Sırbistan lehine bozulmuş oldu. Artık yönetimde Sırbistan'ın istemediği bir kararın geçmesi mümkün değildi (Ülger, 2003: 91). Böylece Sırbistan ve Karadağ'ın, Federasyon'un toprak bütünlüğünü koruma ve federal merkezin Sırbistan hegemonyasında güçlendirilme düşünceleri kâğıt üstünde gerçekleşmiş oluyordu (Kut, 2001: 323). Bu gelişmeler Slovenya ile Hırvatistan tarafından Sırbistan'ın güçlenmesi şeklinde görülerek, kaygı ve tepkiye yol açmış ve her iki Cumhuriyet de federasyondan ayrılma hakkı ve çok partili seçimlere gitmek de dahil olmak üzere anayasalarında bir dizi değişiklikler yapmış, bu yolu diğer cumhuriyetler de takip etmiştir. Yaşanan ayrışma 20 Ocak 1990'da toplanan Yugoslav Komünistler Ligi'nin 14. Olağanüstü Kongresi'nde Sloven ve Hırvat milletvekillerinin kongreyi terk etmesinden sonra Cumhuriyetlerde, çoğunluğu milliyetçi olmak üzere çok sayıda siyasi parti kurulmuş ve 1990'da altı cumhuriyette yapılan ilk serbest seçimleri, Sırbistan ve Karadağ hariç olmak üzere milliyetçi partiler kazanmıştır. Bu durum Sırp liderliğini tedirgin etmiş, Sırbistan Komünist Partisi de adını Sosyalist Parti olarak değiştirmiştir (Ülger, 2003: 91-94) (Soysal ve Kut, 1997: 3) (Kut, 2001: 322) (Ekinci, 1993: 254). Artık Ljubljana ve Zagreb'de Federasyon'dan ayrılma talepleri daha yüksek sesle dillendirilmiş, buna karşılık Belgrad Yönetimi ise Federal Ordu'yu harekete geçirerek; Karadağ dışındaki diğer Cumhuriyetlere silah ve cephane sevkiyatını durdurma kararı almıştır. Bu gelişmeyi endişe ile takip eden Hırvatistan ve Slovenya da dışarıdan silah tedarik ederek kendi savunma ve güvenlik birimlerini oluşturmaya başlamışlardır (Ülger, 2003: 94-96). Tüm bu gelişmeler Yugoslavya'nın hızla bir dağılma süreci içine girdiğinin ayrıca bunalımın bir "Yugoslavya Bunalımına" dönüştüğünün işaretiydi ve Tito'nun kurduğu Yugoslavya temelinden sarsılıyordu. Sırp, Hırvat, Sloven ve diğerlerini bir arada tutan sistem miadını doldurmuş ve Slovenya ve Hırvatistan aynı gün olmak üzere 25 Haziran 1991'de bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir (Kut, 2001: 322) (Soysal ve Kut, 1997: 7) (Ülger, 2003: 96, 116, 121). Bu iki cumhuriyetin bağımsızlıklarını ilan etmelerinden yalnızca altı gün sonra Sırp yönetiminin kontrolündeki Yugoslav Federal Ordusu iki ülkeye de müdahale etti. Slovenya'ya yapılan saldırıda Federal Ordu birlikleri bir gün sonra çekilmeye başlarken, yeni kurulan Hırvat Ulusal Ordusu ile Sırp, Hırvat arasındaki çatışmalar 1992, Bosna Savaşı ise 1995 yılına kadar sürmüştür. Böylece 1990 ortalarından itibaren yer yer çıkan çatışmalar bir iç savaş niteliği kazanmış, haliyle Yugoslavya Bunalımı da bir iç mesele olmaktan çıkarak, bu kez de uluslararası bir soruna dönüşmüştür (Kut, 2001: 324) (Ülger, 2003: 116, 138-142). Bu arada ileride de görüleceği üzere 17 Eylül 1991'de Makedonya da bağımsızlığını ilan ederken, bundan yaklaşık bir ay sonra 15 Ekim 1991'de Bosna-Hersek de bağımsızlığını ilan etmiştir (Soysal ve Kut, 1997: 9-10).

## 2. Kuzey Makedonya'nın Bağımsızlığını Kazanması

Yugoslavya'daki bu parçalanma sürecinin bir parçasını da Kuzey Makedonya Cumhuriyeti oluşturuyordu. 1980'lerin sonunda Makedonlar kendi cumhuriyetlerinde nüfusun %67'sine sahipken, en kalabalık azınlık grubunu %25 ile Arnavutlar oluşturmaktaydı. Bunların dışında kalan etnik gruplar Türkler, Sırp, Bulgarlar, Boşnaklar, Romanlar ve Pomaklardı. Ayrışmanın ilk somut örneği de 1989 yılında yaşandı. O yıl anayasada yapılan değişiklikle Makedon, Arnavut, Türk ve diğer etnik grupların Cumhuriyeti olarak tanımlanan Kuzey Makedonya, bundan böyle Makedonların ve diğer halk ve etnik grupların Cumhuriyeti olurken (Ülger, 2003: 116, 127-129), 8 Ocak 1991'de ilk toplantısını yapan Makedonya Parlamentosu, 25 Ocak 1991'de Kuzey Makedonya'nın egemenliğini ilan ederek; bağımsızlığa giden yolu açmış, iki gün sonra da Kiro Gligorov cumhurbaşkanlığına seçilmiştir. Gligorov 5 Mayıs 1991'de Slovenya ve Hırvatistan'ın Yugoslavya'dan ayrılması durumunda Kuzey Makedonya'nın da bağımsızlığını ilan edeceğini açıklarken, bağımsızlığa giden yolda bir diğer önemli tarih ise 8 Eylül 1991'dir. O gün Cumhuriyet'in geleceğini belirlemek için yapılan ve Arnavut azınlığın boykot ettiği referandumda; kayıtlı seçmenlerin %68'i oy kullanmış, referanduma katılanların %95,4'ü bağımsızlık lehinde oy kullanmıştır (Soysal ve Kut, 1997: 5-6, 9). Ancak Makedon Parlamentosu bağımsızlık kararını hemen resmileştirme yoluna gitmemiş, bir süre daha olayların gelişmesini beklemiştir. Makedon halkının bağımsızlık lehinde oy kullanması, Büyük Makedonya (Vardar, Ege ve Pirin Makedonya'sının birleşmesi) sorununu yeniden gündeme getirmiştir. Bu gelişmeler, Bulgaristan'ın konuya olumlu bakması sonucunu doğururken, Yunanistan'ı endişelendirmeye ve Makedonların Türkiye'ye olan ilgilerinin artması neticelerini doğurmuştur. Fakat Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlık ilan etmeleri ve Almanya, İtalya, Bulgaristan ve Türkiye'nin, kısmen de olsa Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) (Günümüzdeki Avrupa Birliği-AB) ülkelerinin Kuzey Makedonya'ya olumlu bakması sonucu; Makedonya Parlamentosu da 17 Eylül 1991'de yapmış olduğu toplantısında, yapılan referandumda alınan bağımsızlık kararını oylamış, Kuzey Makedonya'yı "Makedon halkının ulusal devleti" ve "Arnavut, Türk, Vlah, Çingene ve diğer milliyetlerin eşit yurttaşlar oldukları demokratik, sosyal ve bağımsız bir devlet" olarak tanımlayan ve bağımsızlık ilanını esas alan anayasayı kabul etmiştir. Böylece ilan edilen Kuzey Makedonya Cumhuriyeti, M.Ö. 4. Yüzyılda kurulmuş olan Makedonya Devleti'nin ardından kurulan ilk "Makedon Devleti" olarak tarihteki yerini almıştır (Sarı, 2007: 125-126) (Kodal, 2014: 384) (Soysal ve Kut, 1997: 11).

Yukarıda bahsedildiği üzere 15 Ekim 1991'de Bosna-Hersek de bağımsızlığını ilan etmiştir. Ancak Yugoslavya'yı oluşturan Cumhuriyetlerin birer birer bağımsızlıklarını ilan ettikleri bu dönemde uluslararası kamuoyu meseleyi tutarsız bir biçimde ele almıştır. Zira ABD ve Avrupa Ekonomik Topluluğu ülkeleri başta olmak üzere bir taraftan uluslararası toplum Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünün devamından yana bir tavır alırken, diğer taraftan halkların kendi geleceklerini kendilerinin belirleyebilmesi hakkını da göz önünde tutarak çelişkilerle dolu bir bocalama içerisine girmişlerdir (Ülger, 2003: 19, 101-102). Bu bocalama 1991 yılının sonlarına doğru yerini daha gerçekçi atılımlara terk etmiş, 16 Aralık 1991'de Avrupa Ekonomik Topluluğu Bakanlar Konseyi, Topluluğun,

kurulmuş olan Uzlaştırma Komisyonu'nun saptadığı tanınma koşullarına uyduğunu kanıtlayan Yugoslav Cumhuriyetlerini tanıyacağını ve kesin kararını 15 Ocak 1992'deki toplantısında alacağını ilan etmiştir. 23 Aralık 1991'de ise Almanya 15 Ocak 1992'den itibaren geçerli olmak üzere Hırvatistan ve Slovenya'yı tanıdığını açıklamış, bir gün sonra da Kuzey Makedonya Cumhuriyeti, Slovenya, Hırvatistan ve Bosna-Hersek tanınmak amacıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu'na resmi başvuruda bulunmuşlardır. Nitekim Topluluk 15 Ocak 1992'de Hırvatistan ve Slovenya'yı tanımış, o tarihteki adıyla Makedonya Cumhuriyeti'ni ise Yunanistan'ın engellemesi nedeniyle bu adla tanıyamayacağını belirtmiştir. 18 Şubat 1992'de yine Yunanistan'ın baskısıyla Makedonya Cumhuriyeti'ni tanıma kararını ertelediğini açıklayan Avrupa Ekonomik Topluluğu 6 Nisan 1992'de Bosna-Hersek'i tanımış, 22 Mayıs 1992'de Slovenya, Hırvatistan ve Bosna-Hersek Birleşmiş Milletler üyeliğine kabul edilmişlerdir (Soysal ve Kut, 1997: 12, 14, 15, 17, 21) (Azarkan, 2016: 69).

Yunanistan'ın o dönemki adıyla Makedonya Cumhuriyeti ile ilgili yaşadığı sorunlar; Cumhuriyet'in ismi, bayrağı ve anayasası etrafında düğümlenmiştir. Yunan görüşüne göre Makedonya; birleşik bir bütün teşkil eden bir varlık değildir ve orada yaşayan nüfusa bakılmaksızın sadece coğrafi bir isimdir. Bu coğrafi terimin bir etnik grubu, özellikle de bir grup Slav'ı tanımlamak için kullanılmasına karşı çıkmıştır. Yunanlılar bu görüşü, özellikle Büyük İskender'in, dolayısıyla tüm Makedonların Yunanlı olduğu tezine dayandırmışlardır. Yunanlılar bu bölgelerin ırk, dil, kültür açısından antik ve modern Yunanistan'ın devamı olduğunu, sadece kendilerinin Makedon olarak tanımlanmaya hakları olduğunu iddia etmişlerdir. Bu perspektife göre Makedonya ile ilgili her şey Yunandır. 6. yüzyılda bölgeye gelmiş olan Güney Slav kabilelerinin kendilerini Makedon olarak tanımlamaya hakları yoktur. Yunanlılara göre bunlar Üsküplüler veya sözde Makedonlardır (Mandacı ve Erdoğan, 2001, 24). Yine Yunanlılara göre Makedonlar, anayasalarında Makedon adını kullanarak, bayraklarına Yunan mitolojisine ait olduğu iddia edilen "Vergina Güneşi"ni koyarak ve paralarının üzerine Selanik Kulesi'ni yerleştirerek Yunan millî değerlerini gasp etmişler ve Yunan toprakları üzerinde hakları bulunduğunu göstermek istemişlerdir. Ayrıca Yunanlılar, Makedonya Cumhuriyeti'nin anayasasının giriş bölümünde, 1944 yılında kurulmuş olan Makedonya Halk Cumhuriyeti ile devamlılık ilişkisi kurularak; bu dönemde Anti Faşist Makedonya Ulusal Kurtuluş Meclisi'nin yayınladığı ve Makedonya'nın diğer iki parçasının da özgürleştirilmesi ile tüm Makedon ulusunun birleşmesini öngördüğü bildirgeye atıfta bulunulmasını, anayasanın 3. maddesinde Makedonya Cumhuriyeti'nin sınırlarının anayasaya uygun olarak değiştirilebileceği hükmünün yer almasını, 49. maddede Makedonya Cumhuriyeti'nin, komşu ülkelerdeki Makedon halkına mensup kişilerin statüsü ve haklarıyla ilgilendiği, onların kültürel gelişimlerine yardımcı olduğu ve onlarla olan bağları desteklediği şeklindeki ifadelerin varlığını kendilerine yöneltilmiş büyük bir tehdit olarak görmüşlerdir. Makedonya tarafı ise bu iddiaları sert bir dille yanıtlamış, Yunanlıların kendilerini Slav ya da Bulgarlara yakın bir ulus olarak gösterme ya da varlığını inkâr etme yoluyla Makedonları parçalamayı amaçladığını iddia etmiştir (Mandacı ve Erdoğan, 2001, 25-26) <https://www.slvesnik.com.mk/content/pdf/USTAV-eng.pdf> (31.03.2024). Nitekim Makedonya Parlamentosu bağımsızlık ilanının hemen ardından Makedonya Cumhuriyeti'nin, devletin

mevcut sınırlarına saygı göstereceğini ve hiçbir komşusunun toprağında gözü olmadığını açıklamış, benzer açıklamalar Makedon devlet adamları tarafından ilerleyen yıllarda da dile getirilmiştir (Soysal ve Kut, 1997: 9, 52).

Yunanistan'ın bu endişeleri ve uluslararası alanda oluşturduğu baskılar neticesinde Makedonya Cumhuriyeti; FYROM (Former Yugoslav Republic of Macedonia-Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti) geçici adıyla 8 Nisan 1993'de Birleşmiş Milletler, 27 Eylül 1995'de ise yine aynı geçici adla Avrupa Konseyi üyeliğine kabul edilebilmiştir. Bu arada Yunanistan'ın Makedonya Cumhuriyeti'nin bayrağı konusundaki itirazı nedeniyle Makedonya Bayrağı Birleşmiş Milletler binası önündeki göndere çekilememişken, Makedonya'nın Avrupa Konseyi'ne üyeliğinden iki hafta önce 13 Eylül 1995'de Makedonya Cumhuriyeti ile Yunanistan arasında New York'ta imzalanan geçici uzlaşma hükümlerine göre Makedonya, bayrağını değiştirmeyi kabul etmiş, bu uzlaşma gereği 5 Ekim 1995'de ise Makedonya Cumhuriyeti Parlamentosu ülkenin kırmızı zemin üzerine 16 sarı ışıklı "Vergina Güneşi"nin yer aldığı bayrağı değiştirerek, kırmızı zemin üzerine 8 sarı ışıklı bir güneş figürünün yer aldığı yeni Makedonya Bayrağı'nı kabul etmiştir (Soysal ve Kut, 1997: 39, 88, 90, 91). Makedonya Cumhuriyeti ile Yunanistan arasındaki bu gerginlik iki ülke arasında 17 Haziran 2018'de imzalanan Prespa Anlaşması ile yerini karşılıklı çözüme bırakmıştır. Bu anlaşma ile birlikte Makedonya Cumhuriyeti'nin adı Kuzey Makedonya Cumhuriyeti olarak değiştirilmiş, Kuzey Makedonya Parlamentosu 20 Haziran 2018'de Prespa Anlaşması'nı onaylamış, 11 Ocak 2019'da anlaşmanın uygulanmasına yönelik anayasal düzenlemeyi kabul etmiş, Anlaşma 12 Şubat 2019 tarihinde Kuzey Makedonya ve Yunanistan'ın Birleşmiş Milletler'i bilgilendirmesi ile yürürlüğe girmiştir (Güner, 2020: 18, 21-23).

### **3. Türkiye'nin Balkanlar Politikası ile Yugoslavya Bunalımının Çözümüne Yönelik Bakış Açısı ve Makedon Yöneticilerle Kurulan İlk Temaslar**

Türkiye; ülke topraklarının yüzde 5'ini oluşturan Trakya bölgesiyle birlikte aynı zamanda bir Balkan ülkesidir. Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu tarihten itibaren yüzünü Batı'ya çevirmiş, bu bağlamda Balkanlar da coğrafi açıdan, Türkiye'nin Avrupa'ya açılan kapısı olmuştur. Aynı zamanda Cumhuriyet Türkiye'sinin Balkanlar'da yaklaşık altı asır hüküm süren Osmanlı İmparatorluğu'nun ardılı bir devlet olması dolayısıyla bölgeyle tarihi, sosyolojik ve kültürel bağları da mevcuttur (Uzgel, 2012: 167) (Kır, 2008: 3, 6). Türkiye'nin Balkan politikasının sosyal yönünü oluşturan en önemli boyutu Balkanlar coğrafyasında yaşayan Türk azınlıkların varlığıdır. Balkan Savaşları'nda, Kurtuluş Savaşı sırasında ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra önemli oranda Türk, Türkiye'ye göç etmiştir. Türklerin bir kısmı da doğduğu topraklarda kalmayı tercih etmiştir. Dolayısıyla Türkiye'de yaşayan Balkan kökenli Türklerin, Balkanlar'da yaşayan birinci ve ikinci derecedeki akrabaları ile olan ailevi bağları devam etmektedir (Kır, 2008: 9-10). Öyle ki 1923'de Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda, başta Cumhuriyet'in kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere Türk halkının yarısı Balkan kökenliydi (Babalı, 2012: 21). Tüm bu faktörlerin dışında Balkanlar, Türkiye'nin bölge ülkeleriyle paylaştığı Avrupa Birliği üyeliği hedefi bağlamında geleceğe dönük olarak içerdiği potansiyel ile de büyük bir öneme sahiptir

(Yürür, 2016: 12). Bosna-Hersek, Arnavutluk ve Kuzey Makedonya gibi toplamda 5,5 milyonluk Müslüman nüfusa sahip ülkelerin Avrupa Birliği'ne alınması, Türkiye gibi nüfusunun tamamına yakını Müslüman olan bir ülkenin Avrupa Birliği'ne katılmasına olan bilinçaltındaki karşıtlığı ortadan kaldıracaktır. Bu şekilde Türkiye'nin Balkan ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmesinin, barış ve istikrarı destekleyen örgütler içerisinde yer almasının, Avrupa Birliği üyeliğinin gerçekleşmesine katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Böylece Türkiye açısından Balkanlar, artık ideolojik bölünmenin keşiştiği yer olmaktan ziyade ekonomik ve ticari bütünleşmenin yaşanacağı bir bölge olması açısından son derece önemlidir (Kır, 2008: 6-7). Zira Balkanlar, Türkiye'nin Avrupa'ya açılan yoludur. Türkiye'nin ekonomik ve siyasal ilişkilerinin en yoğun olduğu Avrupa ülkeleriyle arasındaki bağlantı yolları bu bölgeden geçer. Dolayısıyla Balkanlar'ın istikrar ve barış içinde bulunması bu bağlantı yollarının kesilmemesi ve aksamaması açısından büyük önem taşımaktadır. (Sancaktar, 2010: [https://tasam.org/tr-tr/Icerik/71/balkanlar\\_turkiye\\_icin\\_neden\\_onemli](https://tasam.org/tr-tr/Icerik/71/balkanlar_turkiye_icin_neden_onemli)) (26.03.2025). Aynı zamanda bölge Türkiye'nin batı sınırı doğrultusundaki güvenlik parametreleri açısından da önemlidir (Akgün, 2011: 131). Çünkü İstanbul ve Boğazların savunması açısından büyük önem taşıyan Doğu Trakya bölgesinin Balkanlar üzerinden gelebilecek bir saldırı için yeterli ülke derinliğine sahip bulunmaması burayı stratejik bir savunma bölgesi haline getirmiştir (Sancaktar, 2010). (26.03.2025)

Tüm bu hususlar bağlamında Türkiye'nin Yugoslavya Bunalımına karşı ilgisi öncelikle ısrarlı bir biçimde Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünden yana olmak şeklinde kendini göstermiştir. Bunun yanında yalnızca Balkanlar'da olası bir istikrarsızlıktan değil, ihtiyatlı ve mutedil geleneksel dış politika çerçevesinin dışında aktif bir dış politika izlemesini gerektirecek durumlarla karşılaşmaktan da çekinen Türkiye etnik ya da dinsel bağları öne alan bir politika izlememekte kararlı davranmıştır (Kut, 2001: 321, 325). Bu anlayışı dönemin Türk diplomatlarının açıklamalarında da görmek mümkündür. Öyle ki bunalımın derinleştiği 1991 yılında Yugoslavya'daki son gelişmeler konusunda sorulan bir soruya Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Murat Sungar 27 Haziran 1991'de verdiği cevapta;

“Türkiye, Avrupa'da ve Balkanlar'da barış, istikrar ve huzurun devamına büyük önem atfetmektedir. Yugoslavya'nın halen karşılaşmakta olduğu iç sorunların ülkeyi oluşturan unsurların yapıcı gayretleriyle, müşterek çıkarları doğrultusunda aşılabacağına inanmaktayız” derken, bir gün sonra da dönemin Dışişleri Bakanı İsmail Safa Giray Yugoslavya'daki gelişmelere ilişkin soruya; “Hükümetimiz Yugoslavya'nın sorunlarına en iyi çözümün bizzat Yugoslav halkları tarafından bulunacağına içtenlikle inanmakta olup, bunun da ancak diyalog yoluyla sağlanabileceği görüşündedir. Bu nedenle de kuvvete başvurulduğu yolundaki haberler karşısında kaygı duyuyor, bu yöntemlerin terk edilerek tarafların mevcut sorunları görüşmeler yoluyla çözümlenmek için çabalarını arttırmalarını diliyoruz. İnancımız, ortaya çıkan duruma görüşmeler yoluyla çözüm bulma yollarının tükenmemiş olduğudur” şeklinde bir cevap vermiştir (Dışişleri Bakanlığı 1991 Tarihçesi, 1992: 90).

İleride de değinileceği üzere bağımsızlığının tanınması noktasında Kuzey Makedonya'nın, Türkiye'ye özel bir önem verdiği görülmektedir. Nitekim Türkiye'ye atfedilen bu önem Yugoslavya'nın dağılışının ivme kazandığı 1991 yılından itibaren kendisini göstermiş, Kuzey Makedonya Cumhurbaşkanı Kiro Gligorov 9-11 Temmuz 1991 tarihleri arasında Türkiye'yi ziyaret etmiştir (Dışişleri Bakanlığı 1991 Tarihçesi, 1992: 45, 73). Gligorov bu ziyareti sırasında öncelikle 10 Temmuz

günü Anıtkabir'i ziyaret ederek Atatürk'e saygı duruşunda bulunduktan sonra özel deftere şunları yazmıştır: “Büyük önderin Makedonya kökenli oluşu, Makedon Ulusu ile Türk Ulusu arasındaki dostluğun ayrıca önemli bir halkasını oluşturmaktadır” (Cumhuriyet, 11 Temmuz 1991: 9). Anıtkabir'deki ziyaretin ardından Gligorov, 48. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin (23.06.1991-20.11.1991) Başbakanı Mesut Yılmaz, Dışişleri Bakanı İsmail Safa Giray ve Başbakan Yardımcısı Ekrem Pakdemirli (Dünden Bugüne Başbakanlık, 2004: 304-305) ile bir araya gelmiştir (Milliyet, 09 Temmuz 1991: 10) (Cumhuriyet, 11 Temmuz 1991: 9). Pakdemirli, görüşmeden önce yaptığı kısa açıklamada bu ziyaret ile iki ülke arasındaki ekonomik ve siyasi iş birliğinin daha da gelişeceğine inandığını belirtirken, konuk Cumhurbaşkanı da iki ülke arasındaki iş birliğinin geliştirilmesini istediklerini ifade ederek, Türk müteahhitlerinin Kuzey Makedonya'da iş yaptığını hatırlatmış ve Türkiye'nin ekonomisinin daha da gelişmiş olduğunu gördüklerini söylemiştir (Cumhuriyet, 11 Temmuz 1991: 9). 11 Temmuz günü de Cumhurbaşkanı Turgut Özal, Gligorov'u Marmaris'in Otluk Koyu'nda kabul etmiştir. Özal'la öğle yemeği de yiyen Gligorov, Yugoslavya ve Balkanlar'daki sorunların çözümü için yardım istemiştir (Milliyet, 9 Temmuz 1991: 10; 12 Temmuz 1991: 10).

Gligorov, Türkiye'de bulunduğu bu tarihlerde Milliyet Gazetesi'ne de özel bir demeç vermiştir. Bu demecinde Yugoslavya'daki bağımsızlık hareketlerinin durdurulamayacağını ifade eden Gligorov, Brioni Antlaşması'na da atıfta bulunmuştur (Milliyet, 13 Temmuz 1991: 3). Bahsedilen bu antlaşmanın imzalanması Avrupa Ekonomik Topluluğu Bakanlar Konseyi'nin 5 Temmuz 1991'de yaptığı toplantıya dayanmaktadır. Bu toplantıda Yugoslavya'ya, Hollanda, Lüksemburg ve Portekiz Dışişleri Bakanlarından oluşan üçlü bir çalışma grubunun gönderilmesine karar verilmiş, nitekim bu bakanlar Yugoslavya Federal Başkanlık temsilcileri ile Hırvat ve Sloven liderlerle Adriyatik Denizi'ndeki Brioni Adası'nda bir araya gelerek 7 Temmuz 1991'de bir anlaşmaya varmışlardır. Brioni Adası'nda yapıldığı için tarihe bu adla geçen anlaşma hükümlerine göre; Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlık bildirilerinin yürütülmesinin üç aylık süre ile askıya alınması, üç aylık bu yumuşama dönemi süresince bütün cumhuriyetlerin ve eyaletlerin geleceği konusunda görüşmelere başlanması ve düşmanlıkların sona erdirilmesi gibi hususlar kabul edilmiştir (Tangör, 2008: 98). Diğer taraftan Gligorov'un açıklamalarına tekrar dönecek olursak, kendilerinin de bağımsızlık ilan edebileceklerinin sinyallerini verdiği demecinde ayrıca şunları söylemiştir:

“Slovenya Cumhuriyeti'nde çıkan olayların ardından Yugoslavya'nın altı cumhuriyetinin de onayladığı Brioni Anlaşması'na göre en geç 1 Ağustos 1991 tarihinde Yugoslavya'nın gelecekteki düzeni ile ilgili temaların başlaması ve önümüzdeki üç ay içerisinde de bir anlaşmaya varılması gerekiyor. Bu üç ay içerisinde Yugoslavya'nın geleceği belli olacak. Eğer bu süre içerisinde bir anlaşmaya varılmazsa, bağımsızlık hareketlerinin Yugoslavya'nın bütün cumhuriyetlerine sıçrama tehlikesi doğacak. Anlaşmaya varılmazsa her cumhuriyet kendi alın yazısını çizecek. Her ulusun kendi kaderini seçmesine ve ulusların isteklerine saygı duyulması gerekir...” (Milliyet, 13 Temmuz 1991: 3, 12).

Gligorov'un bu ziyareti Türk kamuoyunun Yugoslavya sorununa olan ilgisini artırarak, Türk dışişlerinin Bosna-Hersek ve Kuzey Makedonya ile ilişkilerini sıklaştırıp, bu cumhuriyetlerin bağımsızlık süreçlerine sempati ile yaklaşmasını sağlamıştır (Bora, 2018: 247-248). Örneğin Cumhuriyet Gazetesi'nin 12 Temmuz 1991 tarihli sayısında Yugoslavya'nın dağılmasının gündemde olduğu bir

sırada Türkiye'ye gelen Gligorov'un temaslarının birçok soruyu da beraberinde getirdiği ve Ankara'nın Gligorov'u en üst düzeyde kabul etmesinin de merakları artırdığı belirtilmişti. Haberin devamında Makedon Cumhurbaşkanı ile yapılan görüş alışverişinin Ankara açısından önem taşıdığı, Kuzey Makedonya ile aynı görüşü paylaşan Bosna-Hersek'in Cumhurbaşkanı Alija İzzetbegović'in önümüzdeki günlerde Türkiye'ye yapması beklenen ziyaretin de aynı kapsamda değerlendirilmesi gerektiği ve Balkanlar'ın karışık etnik ve siyasi mozaiki içinde Türkiye'nin, Kuzey Makedonya ve Bosna-Hersek gibi Cumhuriyetler için önemli bir yer tuttuğu belirtilmişti (Cumhuriyet, 12 Temmuz 1991: 8).

Gligorov'un Türkiye ziyaretinden yaklaşık bir buçuk ay sonra 28-29 Ağustos 1991 tarihlerinde bu kez de Dışişleri Bakanı İsmail Safa Giray Yugoslavya Dışişleri Bakanı Budimir Loncar'ın davetlisi olarak Yugoslavya'ya resmi bir ziyarette bulunmuştur (BCA, BKDB, 30-18-1-2, 690/224/4, 23.08.1991). Basında çıkan haberlere göre 4-8 Ağustos 1991 tarihleri arasında İstanbul'da düzenlenen Yirminci İslam Konferansı (Dışişleri Bakanlığı 1991 Tarihçesi, 1992: 154, 302) sırasında Budimir Loncar, Giray ile yaptığı özel bir görüşmede, kendisinin Yugoslavya'yı ziyaretinin beklendiğini vurgulamıştı. Öyle ki Loncar bu görüşmede; Yugoslavya'daki Müslüman azınlığın, özellikle de Bosna-Hersek ve Kuzey Makedonya'daki etnik grupların, ülkede istikrar unsurları olarak görüldüklerini, Türk-Yugoslav ilişkileri açısından önemli bir manevi köprü işlevi gördüklerini de söylemişti. Bu bağlamda Kuzey Makedonya ve Bosna-Hersek Devlet Başkanlarının Türkiye'deki temaslarını desteklediklerini de belirten Loncar, Giray'ın fazla gecikmeden Belgrad'a bir ziyaret yapmasının beklendiğini açıklamıştı. Giray da bu sözlerle karşılık verdiği cevapta; Yugoslavya'nın devlet bütünlüğü ile egemenliğinin korunmasına Ankara'nın büyük önem verdiğini belirtmiş ve "bu konuda Türkiye olarak yapabileceğimiz bir yardıma daima hazırız" mesajını vermişti. Nitekim İslam Konferansı tamamlandıktan sonra iki ülke arasındaki diplomatik temaslar sonucu ziyaretin 28 Ağustos günü başlatılması ve ikinci günün akşamında Giray'ın Türkiye'ye dönmesi kararlaştırılmıştı. Türk yetkililer bu ziyaretin, Yugoslavya'nın içişlerine karışmamaya özen gösteren Türkiye'nin, Yugoslavya'da istikrarın korunması açısından alacağı tutum üzerinde etkin bazı sonuçları da beraberinde getireceğini, Yugoslavya'nın parçalanmadan iç sorunlarının çözümünde Türkiye'nin yardımcı olabileceğini ve ağırlığını koyabileceğini ve ziyaretin asıl hedefinin de bunun sağlanması olduğunu ifade etmişlerdi. Ziyaret sırasında Giray, Loncar ile birlikte ülkedeki durumu görüşecek, bu arada Federal Devlet Başkanı Stipe Mesić ve Başbakan Ante Marković tarafından da kabul edilecekti (Milliyet, 28 Ağustos 1991: 4).

Giray, Belgrad'daki bu temaslarının ardından Saraybosna ve Üsküp'ü de ziyaret etmiş, gittiği yerlerde sürekli olarak Yugoslav cumhuriyetlerinin aralarındaki sorunlara kuvvete başvurmaktan çözüm bulmaları gerektiği yolundaki Türkiye'nin görüşünü iletmişti (Soysal ve Kut, 1997: 9). Yugoslavya'ya giden heyette Dışişleri Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Büyükelçi Bilgin Unan, Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Elçi Murat Sungar, Dışişleri Bakanı Özel Müşaviri Elçi Candan Azer, Dışişleri Bakanlığı İkili Siyasi İşler Genel Müdür Yardımcısı Elçi Mehmet Gökay, Dışişleri Bakanı Özel Kalem Müdürü H. Gürol Sökmensüer, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu personellerinden Muhabir Can Okaner ile

Kameraman Mehmet Güngör ve Anadolu Ajansı Muhabiri Kasım Cindemir de yer alırken (BCA, BKDB, 30-18-1-2, 690/224/4, 28.08.1991), bu ziyaretin ardından Bosna-Hersek'te bir konsolosluk açılmasının da gündeme gelmesi, Türkiye'nin Yugoslavya'daki sorunlarla ilgili olarak artık etkin bir rol oynayacağını göstermekteydi (Bora, 2018: 248).

Bu dönemlerde Milliyet Gazetesi'ne bir demeç veren Demokratik Sol Parti Lideri Bülent Ecevit'in Kuzey Makedonya ile (Bosna-Hersek dahil olmak üzere) temasların sıklaşmasına en fazla ilgi gösteren politikacı olarak ön plana çıktığı görülmektedir (Bora, 2018: 248). Ecevit bu demecinde; Türkiye'nin Avrupa ve Ortadoğu ülkesi olmasından çok bir Balkan ülkesi niteliği taşıdığını, Türkiye'nin Balkanlar'a yönelik politika oluşturmakta gecikmesi halinde bu boşluğu Batıların ve bazı radikal dinci İslam ülkelerinin dolduracağını, Yugoslavya'nın çok uluslu bir cumhuriyet olduğunu, bu uluslarda artan milletler çekişmesi nedeniyle ülkenin yakın bir gelecekte çözülebileceğini, bu tür gelişmeler karşısında ne yapılacağını Türkiye tarafından şimdiden hesaplanması gerektiğini, Yunanistan'ın öteden beri Kuzey Makedon kimliğini ve kültürünü yok etmeye çalıştığını, böylece orta çıkan Makedon sorunu nedeniyle Yugoslavya ile Yunanistan arasında uzun zamandan beri ciddi bir soğukluğun bulunduğunu, Yugoslavya'nın Bulgaristan ile de sorunları olduğunu dolayısıyla Türkiye'nin özellikle Yugoslavya ile ilişkilerine ağırlık vermesi gerektiğini, böylece hem Balkanlar'da yeni bir oluşuma yol açabileceğini hem de Yunanistan ve Bulgaristan'ın Türkiye'ye ve kendi ülkelerindeki Türk unsurlarına karşı olan tutumlarını sınırlayabileceğini söylemişti (Milliyet, 27 Temmuz 1990: 11). Ecevit, Gligorov'un yukarıda bahsedilen Türkiye ziyareti sırasında da Kuzey Makedonya ile Türkiye arasında tarihten gelen çok özel ilişkilere dikkat çeken bir açıklama daha yapmış, aynı ay içerisinde Kuzey Makedonya Sosyal Demokrat Partisi'nden bir heyet Türkiye'ye gelerek Sosyaldemokrat Halkçı Parti yetkilileriyle görüşmüştü (Bora, 2018: 248-249).

Milliyet Gazetesi Genel Yayın Koordinatörü ve Başyazarı Altan Öymen ise 11 Eylül 1991 tarihli köşe yazısında Türkiye'yi yakından ilgilendirdiğini düşündüğü bir dış gelişme olarak Kuzey Makedonya'daki 8 Eylül 1991 tarihli referanduma değinmiş; Kuzey Makedonya'da 150 binden fazla Türk'ün yaşadığını, bağımsızlıklarını ilan eden Cumhuriyetlerde çoğunluğu elinde tutanların bulundukları topraklara bağımsızlık isterken etrafında toplandıkları ilkenin etnik temele dayalı milliyetçilik olduğunu ve bu ilkeyi aynı cumhuriyette yaşayan azınlıklara tanımadıklarını ifade etmiştir. Bu durumun şu anda Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin yöneticileri için geçerli olmadığını altını çizen Öymen, benzeri federe birimlerin çoğunda görüldüğü gibi Kuzey Makedonya'da da öyle grupların ortaya çıkabileceğinden hareketle bu bölgenin de Birinci Dünya Savaşı öncesindeki karışıklıkların yaşandığı bir yer haline gelebileceğine yönelik endişelerini dile getirmiştir (Öymen, 1991: 1).

Artık Yugoslavya'daki gelişmeler ve Bosna-Hersek ile Kuzey Makedonya'nın geleceği Türk kamuoyunun ve dış politikasının ilgilendiği başlıca konular arasındaki yerini almaya başlamıştı. Nitekim Birleşmiş Milletler'in 46. Genel Kurulu'nda söz alan Dışişleri Bakanı İsmail Safa Giray; Balkan halklarının kaderinin Türkiye'yi özellikle ilgilendirdiğini, bu bağlamda Balkanlar'daki barış ve istikrarın büyük ölçüde bu ülkede yaşananlara bağlı olması nedeniyle Türkiye'nin Yugoslavya'nın geleceğine özel

bir önem verdiğini, Yugoslav Federasyonu halkları arasında devam eden şiddetten derin kaygı duyduğunu, sorunun diyalog yoluyla ve ülkelerinin geleceğini belirleyen yegâne kişiler olması gereken tüm Yugoslav halklarının iradesine uygun olarak erken bir çözüme kavuşturulmasını umduğunu ve Yugoslav krizinin hızlı bir şekilde çözülmesinin, yalnızca Balkanlar'da değil, Avrupa'nın geri kalanında da istikrarın korunması açısından hayati bir önem taşıdığını söyledi (Dışişleri Bakanlığı 1991 Tarihçesi, 1992: 100, 103).

#### 4. Kuzey Makedonya'nın Tanınmasına İlişkin Türkiye'deki Siyasi Tartışmalar ve Tanımaya Giden Süreç

Yugoslavya'daki gelişmelere karşı Türkiye'de meydana gelen bu ilgiyi değerlendirmekte gecikmeyen Makedon yöneticilerin Türkiye'den talepleri bu kez de tanınma konusunda odaklanmaya başladı. Öyle ki Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Denko Malevski 7 Ekim 1991'de Ankara'yı ziyaret ederek Türkiye'nin Kuzey Makedonya'yı tanımamasını isterken (Dışişleri Bakanlığı 1991 Tarihçesi, 1992: 52, 73) (Soysal ve Kut, 1997: 10), resmi bir ziyaret için İtalya'da bulunan Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Gligorov 1 Kasım 1991'de yine Milliyet Gazetesi'ne verdiği demeçte; Türkiye'nin kendileri için çok önemli olduğunu vurgulamıştı. Kuzey Makedonya'da Türk kökenli bir toplumun varlığı dolayısıyla her iki ülke arasında tarihten gelen bağların ve ortak yönlerin olduğunu, Türkiye ile kültürel ve ekonomik ilişkileri geliştirmek için çaba sarf ettiklerini de söyleyen Gligorov, Kuzey Makedonya'dan Türkiye'ye göç etmiş Türklerin varlığının da bu ilişkilerde kuvvetlendirici bir rol oynayacağını belirtmişti (Milliyet, 2 Kasım 1991: 3, 12) (Kodal, 2014: 385).

Bu arada 20 Ekim 1991 genel seçimleri sonrası Doğru Yol Partisi-Sosyaldemokrat Halkçı Parti koalisyonu olarak 20 Kasım 1991'de kurulan ve Süleyman Demirel'in Başbakan olduğu 49. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin (Dünden Bugüne Başbakanlık, 2004: 306) programı 25 Kasım 1991'de TBMM'de okunmuş (TBMMTD, C:1, B:7, 25.11.1991: 109-138) ve programda Yugoslavya'da yaşanan gelişmelere yer verilmemiş olması Bosna-Hersek ve Kuzey Makedonya ile temasların sıklaşmasına en fazla ilgi gösteren politikacı olarak ön plana çıktığını belirttiğimiz Bülent Ecevit tarafından eleştirilmişti. TBMM'nin 28 Kasım 1991 günü Genel Kurulu'nda söz alan Ecevit, konu hakkındaki eleştirilerini sıralayarak; bölgedeki son değişikliklerin Türkiye'ye yüklediği büyük görevler olduğunu hatırlatmış, ulusal ve uluslararası kamuoyunda Yugoslavya olaylarına her gün yer verildiği halde Hükümet programında bu konulardan söz edilmemesini anlaşılmaması güç bir durum olarak değerlendirmişti (TBMMTD, C:1, B:8, 28.11.1991: 210-212). Hükümet programında konuyla ilgili olarak yer alan bu eksikliği bir nebze olsun giderebilmek amacıyla olsa gerek Başbakan Süleyman Demirel 11 Aralık 1991'de Ankara'da gerçekleştirdiği basın toplantısında Yugoslavya'daki gelişmelere de değinme zorunluluğu hissetmiş, Türkiye'nin Yugoslavya konusunda daha önce takip ettiği ihtiyatlı politikanın emarelerinin görüldüğü bu açıklamada; Türkiye'nin, iç gelişmelerini endişeyle izlediği Yugoslavya'da Cumhuriyetler arasındaki anlaşmazlığın ilgili tüm tarafların beklentilerine cevap verecek ve biran önce güç kullanımının önüne geçecek şekilde çözümlenmesinin ortak arzusu olduğunu, bu amaçla

Türkiye'nin, taraflar arasında Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Konseyi ilkeleri çerçevesinde diyalog ortamı oluşturabilmek amacıyla temas ve çabalarını sürdüreceğini söylemiştir (Demirel, 1991: 11-12). Başbakan tarafından yapılan bu açıklama muhalefet tarafından yeterli bulunmamış olacak, bundan tam bir hafta sonraki TBMM Genel Kurulu'nda Anavatan Partisi Bitlis Milletvekili Kâmrân İnan Yugoslavya'daki 5 milyon Müslüman ve 1 milyon Türk'ün, Bulgaristan'daki 1,5 milyon Türk'ün ve diğer cumhuriyetlerdeki Türklerin ve Müslümanların mevcudiyetinin ve geçmişteki beraberliğin, Türkiye'yi bu yöre için bir ümit kaynağı haline getirdiğini ifade ederken (TBMMTD, C:2, B:17, 18.12.1991: 68), 25 Aralık 1991 günkü oturumda ise Refah Partisi Genel Başkanı ve Konya Milletvekili Necmettin Erbakan Almanya'nın Slovenya'yı hemen tanıdığından hareketle Bosna-Hersek'te, Kosova'da, Kuzey Makedonya'da, Sancak'ta ve Arnavutluk'ta yaşayan Müslümanları kastederek "Biz niye kendi insanlarımıza yabancı davranıyoruz?" şeklinde bir soru yöneltmişti. O gün söz alan Kâmrân İnan da tanıma konusunda benzer bir yaklaşım sergileyerek, Türkiye'nin Kuzey Makedonya, Bosna-Hersek ve Kosova Cumhuriyetleri'ni tanıması gerektiğini belirtmiştir (TBMMTD, C:2, B:20, 25.12.1991: 259, 273). Böylece tanıma konusu Türk tarafında ilk kez dillendiriliyor, ortaya konulan söylem; takip edilecek politika konusuna yepyeni bir boyut kazandırıyor. Yapılan eleştirilere cevap vermek üzere bu kez Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin söz almıştır. Türkiye'nin takip ettiği ihtiyatlı politikanın genel bir çerçevesini çizen, aynı zamanda tanıma meselesinin zaten Hükümet tarafından da düşünüldüğünün ve bu bağlamda konu hakkında kısa zaman içerisinde Türk Dışişleri'nin daha somut adımlar atacağını sinyallerini de ilk kez resmi ağızdan veren Bakan şunları söyler:

"Balkanlar yeni Avrupa'nın kuruluş ve dönüşüm sancılarının ve sorunlarının en çok yaşanmakta olduğu bölgeyi oluşturmaktadır. Totaliter rejimlerin uzun bir soğuk savaş döneminde bastırdıkları ve doğal çizgisini izleyerek barışçı bir evrim geçirmesini engelledikleri aşırı milliyetçilik akımları ile etnik çatışmalar Yugoslavya'da bir iç savaş bunalımı doğurmuştur. Türkiye, dost Yugoslav halklarını karşı karşıya getiren kanlı çatışmalardan derin üzüntü duymaktadır. Hükümetimiz, bir yandan Yugoslav tarafları arasında barışçı bir diyalogun alt yapısının yaratılmasına yönelik uluslararası çabaları desteklemekte, diğer yandan bu kanlı serüvenin getirdiği acıların hafifletilmesine yönelik insancıl yardımları sürdürmekte kararlı bulunmaktadır. Yugoslav halklarının hür iradeleriyle ve barışçı yollardan yeniden yapılacak bir Yugoslavya içerisinde manevi ve kültürel yakınlığımız bulunan Kuzey Makedon ve Bosna-Hersek halklarının insan hakları ve demokrasinin gereklerine uyumlu bir yaşam sürdürmelerine önem veriyoruz. Yugoslavya'daki gelişmelerin bu ülke gerçeklerini değiştirdiğinin bilincinde olarak, her gün ortaya çıkan yeni koşullara göre durum değerlendirmesi yapmaya devam edeceğiz. Bu çerçevede, kısa zaman içinde tüm Cumhuriyetleri tanıma konusu da elbette ki gündeme gelecek" (TBMMTD, C:2, B:20, 25.12.1991: 286) (Dışişleri Bakanlığı 1991 Tarihçesi, 1992: 124, 131).

Hikmet Çetin'in bu açıklamalarına karşılık, konuyla yakından ilgilenen Bülent Ecevit bir kez daha söz alarak; Necmettin Erbakan'ın görüşlerine yakın bir şekilde Batı Avrupa'nın Yugoslavya ile daha çok Hırvatistan'ı, Slovenya'yı gözeterek ilgilendiği bir ortamda Türkiye'nin Kuzey Makedonya'yı, Bosna-Hersek'i, Kosova'yı gözeterek ilgilenmesi gerektiğini belirtmişti. Yine Ecevit'e göre Türkiye Yugoslavya konusunda hazırlıksız yakalanmıştı. Kendi açısından çözülme kesinleşmiş gibiydi ve 27 Temmuz 1990 günü Milliyet Gazetesi'ne verdiğini belirttiğimiz demecinde çözülme sürecinin önlenememesi durumunda Türkiye'nin Yugoslavya ile ilgili olarak nasıl bir politika izlemesi gerektiğini ayrıntılarıyla ortaya koyduğunu da vurguladı. Ecevit ayrıca Türkiye'nin bu konuda resmi ve kapsamlı

bir politikası olsa idi Yugoslavya'daki krizle ilgili olarak Avrupa Topluluğu'ndan önce Türkiye'nin devreye gireceğini, böylesi bir durumda da Avrupa Topluluğu'nun konuyla ilgili olarak ortaya koyduğu yaklaşımın büyük ölçüde dengelenebileceğini de sözlerine eklemiştir (TBMMD, C:2, B:20, 25.12.1991: 295, 297).

Bu arada Avrupa Ekonomik Topluluğu önceden de ifade edildiği üzere 15 Ocak 1992'de Hırvatistan ve Slovenya'yı tanımış, bu durum Yugoslavya'dan ayrılan cumhuriyetleri tanıma konusunda Türkiye'nin de elini oldukça rahatlatmıştı. Nitekim bundan yalnızca iki gün sonra Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin, Türkiye'nin Yugoslavya'dan ayrılan Hırvatistan, Slovenya, Kuzey Makedonya ve Bosna-Hersek'i tanıyacağını açıkladı (Kut, 2001: 327) (Soysal ve Kut, 1997: 14). Ancak bu sefer de bu tanımanın biran evvel gerçekleşmesi için Hükümet üzerinde baskı kurmaya başlayan muhalefet, taleplerini yine TBMM kürsüsünden dillendirmeye devam etmiştir. Öyle ki Refah Partisi Malatya Milletvekili Oğuzhan Asiltürk Meclis'in 22 Ocak 1992 tarihli oturumunda söz alarak; Kuzey Makedonya'nın tanınmasının ve Kuzey Makedonya ile sıkı bir iş birliğine girilmesinin, Balkanlar'daki dengeyi yine Türkiye'nin lehine değiştirebileceğini, kurulacak yakın temaslar neticesinde Türkiye'nin Balkanlar'da ağırlığını hissettirmesinin mümkün olacağını belirtmiş, yine aynı oturumda Kâmrân İnan ise Kuzey Makedonya'yı tanımakta geç kalındığı, Türkiye'nin riskten kaçınmaması gerektiği, dış politika ve devlet hayatında tereddüdün; idarenin en kötü şekli olduğu yönündeki fikirlerini ileri sürmüş ayrıca Yunanistan'ı kastederek; Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu Türkiye'ye karşı her yönüyle bir silah gibi kullanan bir ülkenin şu veya bu alınganlıklarına yol açabilir endişesiyle, Türkiye'nin Kuzey Makedonya'yı tanımaktan kaçınamayacağını ifade etmişti (TBMMD, C:3, B:29, 22.01.1992: 89-91). O gün söz alan milletvekillerinden biri de yine Refah Partisi grubu adına İstanbul Milletvekili Mustafa Baş idi. Kuzey Makedonya ve Bosna-Hersek'in Türkiye tarafından biran evvel tanınması gerektiğine dair düşüncelerini şöyle açıklamıştır:

“Bakınız, Kuzey Makedonya'da ilan edilen bağımsızlık Yunanistan'ı fevkalade rahatsız etmiştir. Basında takip ettik. Yunanistan, Makedonya'daki kardeşlerimizin bağımsızlığını ilan etmelerinden fevkalade rahatsız olmuştur. O bölgede bağımsız, güçlü bir Kuzey Makedonya Devleti, Türkiye'nin büyük menfaatindedir. Biz isterdik ki Bulgaristan'dan önce Kuzey Makedonya'yı biz tanıyalım. Bu şeref bize, bizim Hükümetimize, bizim milletimize nasip olsun. Şimdi, Sayın Bakan da buradalar. Parlamento'da konuşuyoruz... Gerek Kuzey Makedonya'da gerek Bosna-Hersek'te, gerekse Sancak'taki Müslümanların, Karadağ eyaletinde Rožaje'de bulunan kardeşlerimizin dertleriyle bir an önce ilgilenelim. Bağımsızlığını ilan edenlerin bağımsızlığını hemen tanıyalım ve bu kardeşlerimizin maddi ve manevi olarak yanlarında olalım. İnanın ki bu bölgelerde yaşayanlar sabah onunla kalkıyor, akşam onunla yatıyor, kulakları Türkiye radyolarında, ‘Acaba Türkiye Cumhuriyeti bizi tanıdı mı?’ diye. Bu psikoloji içerisinde sabahı akşam, akşamı sabah ediyorlar... Hükümet'ten, burada, önümüzdeki günlerde, bu konuda adım atacaklarına dair sözler duyduk ve programlarında mevcut olduğunu beyan ettiler. Bu programda olan bu temennilerin vakit kaybedilmeden bir an önce pratiğe geçirilmesini sayın Hükümet'ten talep ediyorum” (TBMMD, C:3, B:29, 22.01.1992: 107).

Yapılan eleştirileri Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin yanıtladı. Üzerinde durulan husus yine barışın sağlanması temelindeydi. Buna göre Türkiye büyük bir çaba içerisine girmişti. Öyle ki yarın Sırp Cumhurbaşkanı ve Dışişleri Bakanı da Türkiye'ye gelecekti ve Türkiye konunun barış içinde çözümü

ve Yugoslavya'da yeni bir çatışma çıkmaması adına kendine düşen görevi herkesten fazla yapmak durumundaydı (TBMMTD, C:3, B:29, 22.01.1992: 108-109).

Hikmet Çetin'in belirttiği hususlarla ilgili kanaatler basına da yansımıştı. Milliyet Gazetesi'nin 21 Ocak 1992 tarihli sayısında yayınlanan "Miloseviç Geliyor" başlıklı haberde; Sırbistan Cumhurbaşkanı Slobodan Miloseviç'in Ankara'ya geleceği, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Erdal İnönü ile görüşeceği ayrıca Cumhurbaşkanı Turgut Özal tarafından da kabul edileceği bildiriliyordu. Ziyaretin Ankara için büyük önem taşıdığının belirtildiği haberde; Slovenya, Hırvatistan, Bosna-Hersek ve Kuzey Makedonya'yı tanıma arifesinde olan Ankara'nın, Yugoslavya'nın parçalanmasını istemeyen Sırbistan'ı da karşısına almak istemediği vurgulanmış, ancak yine Ankara'nın, Sırbistan'ın Bosna-Hersek'e olası bir müdahalesinden de endişeli olduğu ifade edilmişti (Milliyet, 21 Ocak 1992: 17).

Slobodan Miloseviç, Sırbistan Dışişleri Bakanı Vladislav Jovanović ile birlikte Ankara'da gerçekleştirdikleri temaslarda Türkiye'nin Yugoslavya'nın dağılmasına yardımcı olmasını istemişlerdi (Soysal ve Kut, 1997: 14). Bu yardımın ne şekilde olacağına dair basına yansıyan bilgilere göre Sırp yetkililer görüşmeler sırasında Hırvatistan ile Slovenya'nın Yugoslavya'dan ayrılma kararlarına rağmen geri kalan dört cumhuriyeti (Sırbistan, Karadağ, Bosna-Hersek ve Makedonya) bir arada tutabilecekleri savını ileri sürmüşler, Türkiye'nin Bosna-Hersek ve Kuzey Makedonya'nın bağımsızlığını tanımamasını istemişlerdi. Yine basında yer alan haberlere göre Türk yetkililer ise verdikleri cevapta; Yugoslavya'daki bölünmeyi kendilerinin istemediğini ve teşvik etmediklerini, ancak Hırvatistan'daki iç savaşı durdurmak imkanının da hâsıl olmadığını, geri kalan cumhuriyetlerin Yugoslav birliği içinde kalıp kalmayacakları konusunda referandumların yapıldığını, Türkiye'nin, halkların vereceği kararı bekleyeceğini, kendi aralarında bulacakları ve hepsinin uygun göreceği siyasi formülü dikkate alacağını, Türkiye'nin arzusunun Yugoslavya'da kan dökülmemesi ve federe devletler arasında barışçı bir diyalog yoluyla bir noktaya varılması olduğunu ve son olarak Türkiye'nin hiçbir devlet ya da halk arasında ayırım yapmadığını ve ortaya çıkacak olan nihai tabloya da dengeli bir değerlendirme ile yaklaşacağını söylemişlerdi. Miloseviç ise Türkiye'den gelen bu dengeli ve anlayışlı yaklaşımdan genel olarak tatmin olmuş, ancak Ankara'dan "Biz Kuzey Makedonya'yı ya da Bosna-Hersek'i kesinlikle tanımayacağız" şeklinde bir hava da bulamadığından Türkiye ile ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilmesine yönelik önerilerde bulunmuştu (Milliyet, 25 Ocak 1992: 14). Bu ziyaretin ardından Sırp Yönetimi, Türkiye'yi Kuzey Makedonya dahil tüm Cumhuriyetleri tanıması için yönlendirdiği düşünülen Yugoslavya'nın Ankara Büyükelçisi ve Makedon asıllı Trajan Petrovski'yi istişarelerde bulunmak üzere Belgrad'a çağırıştır (Cumhuriyet, 06 Şubat 1992: 10).

Görüşmeler; Türkiye'nin artık geri dönülemez biçimde tanıma yoluna girdiğini göstermiş, gelişmeler Kuzey Makedonya tarafında da ümitlerin iyiden iyiye yeşermesine sebebiyet vermiştir. Tam da bu dönemlerde Makedon yöneticilerden üst üste açıklamalar gelmeye başladı. Nitekim Kuzey Makedonya Dışişleri Bakanı Denko Malevski Milliyet Gazetesi'ne verdiği özel bir demeçte; Türkiye'nin kendilerini tanıması gerektiğini ve bu tanımanın bölgeye istikrar getireceğini söylerken (Milliyet, 27 Ocak 1992: 1, 9) (Kodal, 2014: 387-388), Parlamento Başkanı Stoyan Andov "Türkiye'nin bize destek

olmasını bekliyoruz” demiştir (Milliyet, 31 Ocak 1992: 2). Cumhurbaşkanı Gligorov ise daha kesin bir ifadeyle Türkiye’nin birkaç güne kadar Makedonya’yı tanıyacağını ve Makedonya halkının Türkiye’ye son derece büyük dostluk duyguları ile bağlı olduğunu belirtmişti (Milliyet, 31 Ocak 1992: 14) (Kodal, 2014: 388-389).

Artık Türkiye’nin Kuzey Makedonya’yı tanınması an meselesiydi. Öyle ki Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin 26 Ocak 1992’de Moskova’ya hareketinden önce havaalanında gazetecilerle yaptığı röportajda; Kuzey Makedonya’nın tanınabileceğini söylerken (Milliyet, 28 Ocak 1992: 10), 30 Ocak-3 Şubat 1992 tarihlerinde İsviçre’nin Davos şehrinde yapılan Dünya Ekonomik Forumu Toplantısı sırasında 1 Şubat 1992’de Türkiye ile Yunanistan Dışişleri Bakanlarının da katıldığı Demirel-Miçotakis görüşmesinde (Dışişleri Bakanlığı 1992 Tarihçesi, 1994: 83, 108, 190) Demirel, Türkiye’nin Kuzey Makedonya’yı ve diğer üç cumhuriyeti de kesinlikle tanıyacağını, hatta tanımadığı takdirde, Yunanistan’ın bir gerginlik yaratacağını, komşusu olan Kuzey Makedonya’yı tanınmasının çok olumlu olacağını ve Miçotakis’in de bu gerçeği bir gün görmek zorunda kalacağını söylemişti (TBMMTD, C:3, B:31, 04.02.1992: 254). Fakat tanınmanın halen daha resmiyet kazanmaması TBMM’nin 4 Şubat 1992 tarihli oturumunda yine eleştirilere sebebiyet vermişti. O gün söz alan Anavatan Partisi İstanbul Milletvekili ve eski Dışişleri Bakanı İsmail Safa Giray, Hükümet’e yönelik olarak Kuzey Makedonya’nın neden tanınmadığı, Yugoslavya’daki gelişmelerin hiçbirini ayırmayacağım, hepsini birden tanırsam tanıyacağım, aksi takdirde tanımayacağım demenin ne derece geçerli olduğu ve Bosna-Hersek’teki problemin ne kadar zamanda çözülebileceğinin nereden bilineceği şeklindeki sorularını yöneltti. Zira Giray’a göre Bosna-Hersek’teki nüfus karmakarışık bir durumdaydı. Öyle ki bir apartmanın bir katında Sırp, bir katında Müslüman, bir katında Hırvat oturuyordu ve bu etnik grupların hepsi ayrı havadaydı. Bu durumun çözülmesi beklenirken Kuzey Makedonya kaybedilebilirdi. Yöneltilen soruları konunun birinci derecede muhatabı olması nedeniyle yine Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin cevaplamış, Kuzey Makedonya’nın er geç tanınacağından hareketle hiçbir tereddüde yer olmadığını söyleyerek muhalefeti yatıştırmaya çalışmıştı. Ancak muhalefet kesin bir taahhüt bekliyordu. Bu kez söz sırası Refah Partisi Malatya Milletvekili Oğuzhan Asiltürk’teydi. Eleştirilerin dozunu artırdığı görülen Asiltürk konuşmasında şunları söyledi:

“Sayın Bakan açıklama yapmak üzere mutadın dışında, grup sözcülerinin konuşmaları bitmeden bir arkadaşımıza cevap vermek üzere buraya çıktı. Beklese de en sonunda hepsine cevap verseydi daha doğru olurdu. Bu acelesine saygı gösteriyorum, fakat buraya geldi, Kuzey Makedonya’nın tanınması konusunda ne dedi, ben anlayamadım. ‘Hazırız, tanıyacağız.’ Peki, tanıyın. Yok. O, gelecek bahara mı kalacak bilmiyorum ki. Bazı şartlar oluşacak. O şartlar hiç oluşmazsa ne olacak? Bir sene, iki sene bekleyecek miyiz? Hayır, böyle olmaz. Kuzey Makedonya’nın tanınması bizim menfaatimize. Kuzey Makedonya, Yunanistan ile problemi olan bir ülke. Kuzey Makedonya, tanındığı takdirde, Yunanistan’ın üzerine ağırlık koyacağımız bir unsur bizim için. Bunu bir an önce tanımak gerekir. Çünkü Kıbrıs için, Ege için bizim lehimize ağırlık koyacak. FIR hattı anlaşmazlığı var. 12 mil

anlaşmazlığı var. Ege'deki birtakım haklarımız var. Kıta sahanlığı meselesi var. Kıbrıs meselesi var. Bir Kuzey Makedonya'nın tanınması, bütün bunlar için bizim kefemize ağırlık koyacak. 'Hayır, biz bunu tanımıyoruz.' Olmaz böyle şey! Mutlaka, bir an önce -eski arkadaşlarımızı tenzih ederek söylüyorum- bu uyuşuk dış politikadan kurtulmak lazım. Emareleri de görünüyor. Sayın Bakan bana darılmasın. Bu söylediklerim, millî menfaatlerimizi gerçekleştirmenin gereği olarak inandığım şeyler. Kendilerine, bu yolda her türlü yardımı da Grubumuz adına yapmaya kendimizi görevli biliyoruz.”

Muhalefetten gelen ağır eleştiriler karşısında Hikmet Çetin tekrar söz alma zorunluluğu duymuş olmalı ki yeniden Meclis kürsüsüne çıktı ve bu kez, Kuzey Makedonya'nın en kısa zamanda tanınacağını kesin bir dille şu şekilde ifade etti: “Kuzey Makedonya konusu açık; ‘tanıyacağız’ diyoruz. ‘Hangi sene?’ Senesi yok. Açıkça herkese söylüyoruz, Kuzey Makedonya tanınacaktır. Hem de en kısa zamanda tanınacaktır” (TBMMTD, C:3, B:31, 04.02.1992: 252-254, 258-259, 262).

## **5. Türkiye'nin Kuzey Makedonya'yı Resmen Tanıması ve İki Ülke Arasındaki İlk Diplomatik İlişkiler**

Yapılan eleştiriler, Kuzey Makedonya'yı olabilecek en kısa sürede tanıma kararında olan Hükümet'in konuyla ilgili çalışmalarına ivme kazandırmış olmalı ki, bu konuşmalardan yalnızca iki gün sonra tarihler 6 Şubat 1992'yi gösterdiğinde Bakanlar Kurulu toplantısında Kuzey Makedonya ile birlikte Bosna-Hersek'in, Slovenya'nın ve Hırvatistan'ın tanınması kararı alındı (Dışişleri Bakanlığı 1992 Tarihçesi, 1994: 201). Böylece Türkiye, Bulgaristan'dan sonra Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'ni tanıyan ikinci ülke olurken, toplantı sonrası açıklama Hükümet Sözcüsü Akın Gönen'den geldi. Buna göre; bu cumhuriyetlerle olan diplomatik ilişkiler şimdilik geçmişte olduğu gibi Belgrad'daki Büyükelçilik aracılığıyla yürütülecek, doğrudan kurulacak diplomatik ilişkiler her biriyle ayrı ayrı imzalanacak protokollerle sağlanacaktı (Milliyet, 07 Şubat 1992: 13) (Kodal, 2014: 390). Tanıma kararının ardından Başbakan Süleyman Demirel, dört Cumhuriyet'in devlet başkanlarına gönderdiği mektupta; bu kararın Boşnak, Makedon, Hırvat ve Sloven halklarının self-determinasyon, egemenlik ve bağımsızlık haklarına saygı çerçevesinde, Türkiye'nin Balkanlar'da barış, istikrar ve iş birliğinin daha da ileriye götürülmesi arzusu ile alındığını belirtti. Ayrıca Türkiye'nin, bölgede barış, iş birliği ve istikrarın geliştirilmesinin, eşitlik ve ayırım gözetmeme temellerinde yeni bir iş birliğinin tesisi, bölgesel dayanışma ve uyum içinde bir arada yaşama yollarıyla en iyi şekilde gerçekleştirebileceği yolundaki görüşünün ortaya konulduğu mektupta, Türkiye'nin adı geçen dört Cumhuriyetle de mevcut dostluk ilişkilerini karşılıklı yarar temelinde mümkün olan her alanda daha da geliştirme arzusu dile getirilmiştir (Dışişleri Bakanlığı 1992 Tarihçesi, 1994: 201).

Türkiye'nin (o tarihteki adıyla) Makedonya Cumhuriyeti'ni, üstelik bir de bu adla tanınması Yunanistan'da büyük bir öfkeye sebebiyet vermiş ve Başbakan Miçotakis sert eleştirilere maruz kalarak, muhalefetteki PASOK Partisi Lideri Andreas Papandreu tarafından Yunanistan aleyhinde gelişen olaylara seyirci kalmakla suçlanmıştı. Türkiye'nin Makedonya konusundaki tavrını da Davos'taki Demirel-Miçotakis görüşmesinin ardından iki ülke arasında dostluk, iyi komşuluk ve iş birliği

antlaşmasının akdedilmesine hazır olunduğu şeklindeki basın bildirisi etrafında değerlendiren muhalefet tarafından “Türkiye’nin Balkanlar’daki istikrarsızlık yaratma şeklindeki rolü ortaya çıktı. Bu ülke ile barış ve iş birliği anlaşması imzalamak saçma ve anlamsız, bizim için de tehlikeli” denilmiştir. Gelişmeler Yunan basınında da “Davos’un meyvesi” olarak yorumlanırken, “Davos’ta karşılıklı tahrikten kaçınılmasında mutabakata varıldı ancak Miçotakis’in tavsiyelerine rağmen Demirel Makedonya’yı tanıdı. Tahrik ediliyoruz” şeklinde ifadelerle yer verilmişti (Milliyet, 08 Şubat 1992: 13).

Yunanistan’daki bu bakış açısının Türkiye’yi etkilemesi bir tarafa, gelişmelerden duyulan sevinç son derece net ifadelerle ortaya konmuştur. Konuyla yakından ilgilendiğini belirttiğimiz Bülent Ecevit Milliyet Gazetesi’ne verdiği bir demeçte, şimdi Balkanlar’da yeni ve umut verici bir dönemin başladığını belirterek, Dört Cumhuriyetin Türkiye tarafından resmen tanınmasının kendisini çok sevindirdiğini söylerken (Milliyet, 08 Şubat 1992: 13), Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin de Bakanlığın 1992 mali yılı bütçe tasarısının TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu’nda görüşülmesi vesilesiyle 17 Şubat 1992’de yaptığı konuşmada; aylardır devam eden sürecin sonunda amaca ulaşabilmenin verdiği mutlulukla bundan böyle amaçlarının dört cumhuriyete de AGİK, Balkan İş Birliği ve BM gibi uluslararası platformlarda yardım etmek olduğunu ifade etmiştir (Dışişleri Bakanlığı 1992 Tarihçesi, 1994: 97, 107-108). Kuzey Makedonya tarafında da sevinç had safhadaydı. Zira bu tanıma Kuzey Makedonya Cumhuriyeti için son derece önemli bir itici güç ve teşvik oluşturunca, Yunanistan’ın Kuzey Makedonya Cumhuriyeti hakkındaki söylemleri göz önüne alındığında daha da önem kazanmaktaydı (Hadzi-Janev, 2016: 151-152). Öyle ki Cumhurbaşkanı Gligorov, 16 Şubat 1992’de yaptığı açıklamada;

“Türkiye’nin bizi tanımasına büyük değer biçiyoruz. Bunu çok büyük bir sevinçle karşıladık. Bizim için tam zamanında alınmış bir karar oldu. Gerçek dostlar böyle zamanlarda belli olur. En önemli iş bağlantılarını Türkiye ile yapmak istiyoruz. Hem sermaye hem de uzman düzeyinde. Bizim tarihsel olarak Türklerle bir arada yaşama geleneğimiz var. Yüzyıllardır bunu başardık. Türklerle Makedonları birbirlerine bağlayan güçlü tarihsel bağlar vardır. Bütün Türk Milleti’ne bizi tanımalarından dolayı teşekkür etmek istiyorum. Yalnızca yönetime değil, bütün Türk Halkı’na, Türk basınına sevgi ve selamlarımı iletiyorum” demiştir (Milliyet, 17 Şubat 1992: 3, 16).

Türkiye’nin bundan sonraki süreçte Kuzey Makedonya ile ilgili ele aldığı başlıca husus, Hikmet Çetin’in de belirttiği üzere bu ülkenin uluslararası alanda tanınırlığını sağlamaya yönelik olmuştur. Nitekim Hikmet Çetin 4 Nisan 1992’de yaptığı bir açıklamada da; Kuzey Makedonya ve Bosna-Hersek’in diğer devletler tarafından tanınmamasını eleştirerek, diğer ülkelerin Cumhuriyetler arasında ayırım yapmalarının ve Bosna-Hersek ile Kuzey Makedonya’yı tanımada gecikmelerinin bu bölgenin barış ve istikrara kavuşmasına olumsuz etki yaptığını belirtmiş, 7 Nisan 1992’de Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan başka bir açıklamada ise Avrupa Ekonomik Topluluğu’nun Kuzey Makedonya’yı da tanımasına yönelik beklentiler ortaya konulmuş, Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Büyükelçi Filiz Dinçmen de 29 Nisan 1992’de katıldığı Helsinki’deki AGİK Kıdemli Memurlar Komitesi’nde halen AGİK dışında kalan tek eski Yugoslavya Cumhuriyeti olan Kuzey Makedonya’nın da en kısa zamanda AGİK’e üye olmasını beklediklerini ifade etmiştir (Dışişleri Bakanlığı 1992 Tarihçesi, 1994: 249-250, 284). Diğer taraftan iki ülke arasında resmi ziyaretler de bu dönemde hız kazanmıştır. Kuzey Makedonya Meclis

Başkanı Stoyan Androv, TBMM Başkanı Hüsamettin Cindoruk'un daveti üzerine 1992 yılının mart ayında Türkiye'yi ziyaret ederken, Büyükelçi Bilal N. Şimşir de yine resmi bir ziyaret için 16-18 Mayıs 1992 tarihlerinde Kuzey Makedonya'da bulunmuş, Kuzey Makedonya İçişleri Bakanı Ljubomir Danailov Frckoski de 17-20 Mayıs 1992 tarihlerinde Türkiye'ye gelmiştir (Dışişleri Bakanlığı 1992 Tarihçesi, 1994: 55, 58, 162). Üstelik bu son ziyaret sırasında iki ülke arasında doğrudan kurulacak diplomatik ilişkiler hakkındaki protokol beklenilmeksizin, 19 Mayıs 1992 günü dönemin İçişleri Bakanı İsmet Sezgin ile Frckoski arasında bir Güvenlik İş Birliği Protokolü de imzalanmıştır (BCA, BKDB, 30-18-1-2, 731/385/8, 24.11.1992). Bir yıllık süre içinde yürürlükte kalacak ve taraflardan birinin anlaşmayı sona erdirmek niyetini, sona eriş tarihinden itibaren 90 gün önce diplomatik kanallarla diğerine bildirmemesi durumunda yenilenmiş sayılacak olan protokol; her iki tarafın kendi ülkelerinde işledikleri suçlardan mahkûmiyetlerine karar verilen diğer taraf vatandaşları ile her iki ülkede diğer taraf için şüpheli görülen ya da takibat altında tutulan kişilerin açık kimliklerini karşılıklı olarak birbirlerine bildirmeleri, yine her iki tarafın gerek kendi ülkelerinde gerek ülkeleri dışında cereyan eden ve diğer tarafı hedef alan teşebbüs ve faaliyetler hakkında elde ettikleri bilgileri süratle diğer tarafa intikal ettirmeleri gibi hususları hükme bağlamanın yanı sıra narkotik, psikotrop maddeler, silah ve kültür varlıkları kaçakçılığı ve terörizm ile mücadele konularında da iki ülke arasında iş birliğini öngörüyordu (BCA, BKDB, 30-18-1-2, 731/385/8, 24.11.1992).

Diğer taraftan Türkiye'nin, Kuzey Makedonya'nın uluslararası düzeyde tanınırlığının sağlanmasına yönelik çabaları da artarak devam ediyordu. 27 Mayıs 1992'de Belgrad Büyükelçisini danışmalarda bulunmak amacıyla Ankara'ya çağıran Türk Dışişleri, yaptığı resmi bir açıklama ile Belgrad yönetiminin Birleşmiş Milletler ve AGİK ilkelerine saygı göstermesine ve Bosna-Hersek dahil, eski Yugoslavya'dan ayrılmış cumhuriyetleri bağımsızlıklarını ilan ettikleri sınırlar içinde tanınmasına yönelik beklentilerini ortaya koymuştu. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyince alınan karar doğrultusunda 31 Mayıs 1992'den itibaren Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'ni teşkil eden Sırbistan ve Karadağ ile gıda maddeleri ve sağlık malzemeleri dışında her türlü ilişkisini askıya aldığı açıklayan Türkiye (Dışişleri Bakanlığı 1992 Tarihçesi, 1994: 335, 339-340), Avrupa Birliği'nin Lizbon Zirvesi'nin ardından o tarihlerdeki adıyla Makedonya Cumhuriyeti'nin adını değiştirmesine ve içinde Makedonya sözcüğü ya da ondan türemiş bir sözcük geçmeyen yeni bir ad alması halinde tanınacağına yönelik 27 Haziran 1992 tarihli bildirisine de tepki göstermiştir (Soysal ve Kut, 1997: 23-24). Konuyla ilgili olarak yine Dışişleri Bakanlığı yetkilileri tarafından basına yapılan 12 Temmuz 1992 tarihli bir açıklamada ise Türkiye'nin eski Yugoslavya'dan ayrılan cumhuriyetleri hiçbir ayırım gözetmeksizin 6 Şubat 1992 tarihinde tanıdığı, bu cumhuriyetler arasında Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin de bulunduğu, Türkiye'nin, eski Yugoslavya'dan ayrılan cumhuriyetlerin demokrasi, insan ve azınlık hakları ve genel olarak BM ve AGİK ilkelerine saygı göstermeleri kistasları çerçevesinde bir an önce tanınmalarının Balkanlar'da barış, huzur ve istikrarın sağlanmasına katkıda bulunacağına inandığı, tutumunu da bu doğrultuda yönlendirdiği ve Türkiye'nin hangi gerekçeyle olursa olsun ayrımcı davranışların, bağımsızlıklarını yeni kazanan, demokratik düzene ve serbest piyasa ekonomisine geçişin hassas döneminde bulunan bu cumhuriyetlerde aşırı görüşlü radikal ve militan güçlere cesaret verebileceğinden ve bölgede yeni

istikrarsızlıklara yol açabileceğinden endişe ettiği vurgulanmıştı (Dışişleri Bakanlığı 1992 Tarihçesi, 1994: 371).

Bu arada iki ülke arasındaki ilişkiler de artarak devam ediyordu. 9-22 Temmuz 1992 tarihleri arasında Üsküp'te ve Manastır'da "Osmanlı Fermanları" adı altında 80 adet padişah fermanından müteşekkil bir sergi açılmıştı. Dönemin Devlet Arşivleri Genel Müdürü İsmet Binark ile Genel Müdür Yardımcısı Necati Gültepe'nin de katıldığı serginin açılışını yapan Kuzey Makedonya Cumhurbaşkanı Kiro Gligorov (Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1996: XII) 24-26 Temmuz 1992 tarihlerinde ise Atatürk Barajı'nın iki ünitesinin açılması törenlerine katılmak üzere Ankara'ya gelmiş, bu ziyaretinden son derece memnun kalarak iki ülkenin diplomatik ilişkilerinin büyükelçiler düzeyinde geliştirilmesinin kararlaştırıldığını söylemişti (Dışişleri Bakanlığı 1992 Tarihçesi, 1994: 89) (Cumhuriyet, 28 Temmuz 1992: 9, 31 Temmuz 1992: 9). Bundan sonra iki ülke arasında ekonomik ilişkiler de gündeme gelmiş, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Başkanı Dr. Rüştü Saraçoğlu başkanlığında Başbakan Müşaviri Büyükelçi Prof. Dr. Emre Gönensay, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşar Yardımcısı Kemal Kabataş, Dışişleri Bakanlığı Çok Taraflı Ekonomik İşler Genel Müdürü Oktay Aksoy ve Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Dış İlişkiler Genel Müdür Yardımcısı Tomris Yazgan'dan oluşan bir heyet, Türkiye'nin Kuzey Makedonya Cumhuriyeti ile ekonomik ilişkilerini gözden geçirmek ve Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin uluslararası para piyasalarındaki konumunu değerlendirmek için görüşmelerde bulunmak üzere 30 Temmuz-2 Ağustos 1992 tarihlerinde Kuzey Makedonya'da bulunmuştur (BCA, BKDB, 30-18-1-2, 722/344/2, 30.07.1992).

İlişkilerin böylesine geliştiği bir ortamda, sıra artık Türkiye ile Kuzey Makedonya arasında diplomatik ilişkilerin kurulmasına dair protokolün imzalanmasına gelmişti. Nitekim Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin 26-27 Ağustos 1992 tarihinde toplanan Londra Konferansı'na katıldığı sırada konferansın ilk günü Makedon mevkidaşıyla bu protokolü imzalamıştır. Protokol üç nüsha olarak Türkçe, Makedonca ve İngilizce dillerinde hazırlanmış olup, her üç metin de aynı derecede geçerliydi. Anlaşmazlık halinde İngilizce metin dikkate alınacaktı (Dışişleri Bakanlığı 1992 Tarihçesi, 1994: 437). Protokolün imzalanmasıyla birlikte, İçişleri Bakanı İsmet Sezgin ile Kuzey Makedonya İçişleri Bakanı Ljubomir Danailov Frckoski arasında 19 Mayıs 1992 tarihinde imzalandığını belirttiğimiz Güvenlik İş Birliği Protokolü de Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu tarafından 24 Kasım 1992'de onaylanmıştır (BCA, BKDB, 30-18-1-2, 731/385/8, 24.11.1992) (Resmî Gazete, 10 Ocak 1993: 1-9). Bundan sonra iki ülke arasında yaşanan en önemli gelişme 15-20 Şubat 1993 tarihlerinde Balkan gezisine çıkmış olan Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın, Cumhurbaşkanı Gligorov'un davetlisi olarak 17-18 Şubat günlerinde Kuzey Makedonya'ya yaptığı ziyarettir (BCA, BKDB, 30-18-1-2, 741/424/8, 12.02.1993) (Dışişleri Bakanlığı 1993 Tarihçesi, 1994: 156) (Milliyet, 15 Şubat 1993: 15). Ziyaret iki ülke arasındaki ilişkileri daha da güçlendirmiş, Gligorov ile Özal tarafından yapılan basın toplantısında; iki ülke arasındaki ilişkilerin arttığı, bazı altyapı sorunlarının çözülmesi gerektiği, bu bağlamda Türkiye'den başlayıp Bulgaristan, Kuzey Makedonya ve Arnavutluk üzerinden geçerek İtalya'ya kadar uzanacak bir fiber

optik bağlantının bir an önce tesisi üzerinde durulmuştu. Toplantı sırasında Özal Kuzey Makedonya'ya elektriğin Bulgaristan üzerinden gerçekleştirilmesi konusunun inceleneceğini, İstanbul'dan Kapıkule'ye kadar gelen otoyolun Bulgaristan'dan Kuzey Makedonya ile Arnavutluk'a ve Adriyatik sahillerine kadar uzatılmasının düşünüldüğünü ayrıca Kuzey Makedonya'ya askeri alanda eğitim konusunda da yardımcı olunacağını açıklamıştır (Milliyet, 19 Şubat 1993: 15). Buna göre Türkiye 14 bin kişilik Makedon ordusunun subaylarına eğitim verecek ve Kuzey Makedonya'ya askeri malzeme de temin edecekti (Kohen, 1993: 14).

Gelişen ilişkilerle birlikte Türkiye'nin Kuzey Makedonya Büyükelçiliği de 1 Mayıs 1993'de hizmete açılmıştır (Dışişleri Bakanlığı 1993 Tarihçesi, 1994: 330). Suha Noyan Kuzey Makedonya'daki ilk Türk Büyükelçisi olarak görevlendirilirken, Türkiye, Kuzey Makedonya'da Büyükelçilik açan ilk ülke olmuştur (Kodal, 2014: 392) (Çağ, 2012: 208) Eski Yugoslavya'nın son Ankara Büyükelçisi ve bu kez Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin ilk Türkiye Büyükelçisi Trayan Petrovski ise 14 Temmuz 1994'de Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'e güven mektubunu sunarak göreve başlamıştır (Soysal ve Kut, 1997: 63).

## 6. Sonuç

Gerek tarihi, kültürel ve sosyal bağları gerekse siyasi, ekonomik ve askeri olarak Türkiye'nin Batı'ya açılan penceresi olması bakımından Balkanlar Türkiye için son derece önemli bir bölge haline gelmiştir. Bu önem dolayısıyla sürekli bir biçimde Balkan ülkeleriyle karşılıklı çıkar ve dostluk temelinde ilişkilerini düzenlemeye çalışan Türkiye bölgede daima barış ve istikrardan yana bir politika izlemiş, bu bağlamda 1990 yılında Yugoslavya'da başlayan iç savaş endişe verici bir gelişme olarak ortaya çıkmıştır. Balkanlar'da baş gösteren bunalıma karşı geleneksel dış politikası etrafında ihtiyatlı bir yaklaşım sergileyen ve savaşın ilk dönemlerinde Yugoslavya'nın dağılmayacağına yönelik beklentilerini muhafaza eden Türkiye, sorunun Yugoslavya'yı oluşturan cumhuriyetler arasında diyalog yoluyla çözülmesi için çaba sarf etmiş, Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünün korunmasını öncelikli hedef olarak belirlemiştir. Böylece Türkiye, sorunun ana öznelerinden biri haline gelmeyerek aktif bir dış politika izlemesini gerektirecek durumlarla karşılaşmamaya da çalışmış, benzer bir yaklaşım Anavatan Partisi'nin ardından 20 Kasım 1991'de işbaşına gelen Doğru Yol Partisi-Sosyaldemokrat Halkçı Parti Koalisyon Hükümeti döneminde de devam etmiştir. Ancak bu yaklaşım uzun sürmemiş, Yugoslavya'nın mutlak bir dağılma sürecine girdiği görüldüğünden bu kez de Bosna-Hersek ve Kuzey Makedonya Cumhuriyetleri'nin geleceği ülke gündeminin başlıca konuları arasına girmiştir. Bu gündemin canlı tutulmasında muhalefet kesimlerinin ve Türkiye'ye özel bir önem veren Makedon devlet adamlarının ön plana çıktığı görülmektedir.

Bu noktada Hükümet, sorunu bütüncül bir yaklaşımla ele alarak Bosna-Hersek ve Kuzey Makedonya dışında bağımsızlıklarını ilan eden diğer Cumhuriyetlerden Slovenya ve Hırvatistan'ı da gündemine almıştır. Böylece konu hakkında alacağı nihai kararın bütün Cumhuriyetleri kapsaması yoluna giden Hükümet, durumu netleştirebilmek için başta Batılı ülkeler olmak üzere uluslararası

kamuoyunun anılan Cumhuriyetlerle ilgili yaklaşımını gözlemlemeye başlamıştır. Fakat yaşanan süreç muhalefetin sert eleştirilerine yol açmış, Bosna-Hersek ve Kuzey Makedonya Cumhuriyetleri'nin tanınması için Hükümet üzerinde yoğun bir baskı kurulmuştur. Aynı talebin Makedon yetkililerce de sıkça dile getirilmesi Kuzey Makedonya tarafından da Türkiye'nin ne denli önemsendiğinin bir diğer göstergesidir. Meydana gelen yakınlaşmada her iki ülkenin Yunanistan ile çeşitli sorunlar yaşaması da önemli bir rol oynamıştır. Nitekim Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun 15 Ocak 1992'de Slovenya ve Hırvatistan'ı tanınması Türkiye'nin elini güçlendirmiş, Hükümet çevrelerinden, anılan dört Cumhuriyet'in tanınacağı yolunda açıklamalar gelmeye başlamıştır. Ancak muhalefet bu kez de tanınmanın biran evvel gerçekleşmesi için baskılarını artırmış, gelinen noktada 6 Şubat 1992 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla Kuzey Makedonya ile birlikte Bosna-Hersek, Slovenya ve Hırvatistan Cumhuriyetleri Türkiye tarafından resmen tanınmıştır. Böylece Türkiye Bulgaristan'dan sonra Kuzey Makedonya ile Bosna-Hersek'i tanıyan ikinci ülke olarak tarihe geçmiştir.

## Kaynakça

### A) Arşiv Belgeleri

*Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)*

*Başbakanlık Kararlar Daire Başkanlığı (BKDB)*

30-18-1-2, 690/224/4, 23.08.1991

30-18-1-2, 722/344/2, 30.07.1992

30-18-1-2, 731/385/8, 24.11.1992

30-18-1-2, 741/424/8, 12.02.1993

### B) Resmi Yayınlar

Demirel, S. (1991). Türkiye ve Yeni Dünya Düzeni, (Başbakan Süleyman Demirel Tarafından 11 Aralık 1991 Tarihinde Ankara'da Yapılan Basın Konferansı Metni), Ankara: Başbakanlık Yayınları.

Dışişleri Bakanlığı 1991 Tarihçesi, (1992). Ankara: Dışişleri Eğitim Merkezi Yayınları.

Dışişleri Bakanlığı 1992 Tarihçesi, (1994). Ankara: Dışişleri Eğitim Merkezi Yayınları.

Dışişleri Bakanlığı 1993 Tarihçesi, (1994). Ankara: Dışişleri Eğitim Merkezi Yayınları.

Dünden Bugüne Başbakanlık (1920-2004), (2004). Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları.

Makedonya'daki Osmanlı Evrakı, (1996). Ankara: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları.

Resmi Gazete, 10 Ocak 1993, Sayı:21461.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 19.Dönem, Cilt:1, Yasama Yılı:1, Birleşim:7, 25.11.1991.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 19.Dönem, Cilt:1, Yasama Yılı:1, Birleşim:8, 28.11.1991.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 19.Dönem, Cilt:2, Yasama Yılı:1, Birleşim:17, 18.12.1991.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 19.Dönem, Cilt:2, Yasama Yılı:1, Birleşim:20, 25.12.1991.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 19.Dönem, Cilt:3, Yasama Yılı:1, Birleşim:29, 22.01.1992.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 19.Dönem, Cilt:3, Yasama Yılı:1, Birleşim:31, 04.02.1992.

### **C) Gazeteler**

#### *1-Cumhuriyet*

11 Temmuz 1991, Sayı:24023.

12 Temmuz 1991, Sayı:24024.

06 Şubat 1992, Sayı:24233.

28 Temmuz 1992, Sayı:24401.

#### *2-Milliyet*

27 Temmuz 1990, Sayı:15338.

09 Temmuz 1991, Sayı:15680.

12 Temmuz 1991, Sayı:15683.

13 Temmuz 1991, Sayı:15684.

28 Ağustos 1991, Sayı:15730.

02 Kasım 1991, Sayı:15796.

21 Ocak 1992, Sayı:15876.

25 Ocak 1992, Sayı:15880.

27 Ocak 1992, Sayı:15882.

28 Ocak 1992, Sayı:15883.

31 Ocak 1992, Sayı:15886.

02 Şubat 1992, Sayı:15888.

07 Şubat 1992, Sayı:15893.

08 Şubat 1992, Sayı:15894.

17 Şubat 1992, Sayı:15903.

15 Şubat 1993, Sayı:16256.

19 Şubat 1993, Sayı:16260.

### **Ç) Telif ve Tetkik Eserler**

Akgün, S. (2011). "Dayton Anlaşması Sonrası Türk Dış Politikasında Süreklilik ve İstikrar: Bosna Hersek", Stratejik Araştırma ve Etüt Merkezi (SAREM) Stratejik Araştırmalar Dergisi, 9:16, 117-150.

Aliu, M. M. (2013). "Makedonya'nın Bağımsızlığı Sonrası Türkiye İle İlişkileri", Balkan Araştırmaları Dergisi, 4:2, 41-60.

Alp, İ. (2017). "Soğuk Savaş Sonrasında Sancak'taki Gelişmelere Dair Bir Değerlendirme", Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi/Journal of Balkan Research Institute, 5:2, 227-260.

Arıboğan, Ü.; & Ayman, G.; & Dedeoğlu, B. (2010). Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, (der.) Faruk Sönmezoğlu, İstanbul: Der Yayınları.

- Asma, B. (2011). “Rus-Türk Edebiyatı ve Tarihi Araştırmalarına Göre II. Abdülhamit Döneminde Osmanlı-Rus İlişkileriyle Birlikte Panslavizm ve Panislamizm Faaliyetleri”, CIEPO Uluslararası Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Tarihi Araştırmaları 6. Ara Dönem Bildirileri Kitabı, (Uşak / 14-16 Nisan 2011), İzmir: Meta Basım Yayınları.
- Azarkan, E. (2016). “Slovenya, Hırvatistan ve Bosna-Hersek Devletlerinin Tanınmasında Siyaset ve Hukukun Etkisi”, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 21:35, 39-78.
- Babalı, T. (2012). “Türkiye-Makedonya İlişkileri: Süreklilik ve Değişim Unsurları ve Gelecek Perspektifi”, Türkiye-Makedonya İlişkileri, (ed.) Yeliz Oktay ve Tuncay Babalı, İstanbul: Doğu Kitabevi Yayınları, 21-40.
- Başak, A. S. (2013). “Psikoaktif Maddelerin Analiz ve Bilirkişilik Boyutu”, Yeni Nesil Psiko-Aktif Maddeler Sempozyumu, İstanbul: 5-6.
- Bilgin, Ö. (2019). “Türkiye-Makedonya İlişkileri ve Makedonya Türklerinin Durumu (1991-2018)”, Yüksek Lisans Tezi, Edirne.
- Bora, T. (2018). Milliyetçiliğin Provokasyonu Yugoslavya, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çağ, G. (2012). “Dağılan Yugoslavya’nın Ardından Makedonya ve Türkiye”, Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi, 1:1, 197-216.
- Duyar, F. M. (2017). “1990 Sonrası Türkiye-Balkan İlişkileri: Makedonya Örneğiyle”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Ekinci, B. (1993). “Yugoslavya’nın Dağılması ve Türkiye”, Balkanlar, İstanbul: Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vafkı (OBİV) Yayınları, 251-257.
- Fine, J.V.A. (1983). The Early Medieval Balkans, A Critical Survey From The Sixth To The Late Twelfth Century, Michigan: Michigan University Press.
- Güner, O. (2020). “Anayasal İsim Değişikliği Bağlamında Kuzey Makedonya’nın Avrupa Birliği’ne Üyelik Süreci”, Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi/Journal of Balkan Research Institute, 9:1, 1-37.
- Hadzi-Janev, M. (2016). “1991’den Günümüze Uzanan Süreçte Savunma Alanındaki İş Birliği Başta Olmak Üzere Türkiye İle Makedonya Arasındaki İlişkilere Bakış”, Tarih Boyunca Türk-Makedon İlişkileri Sempozyumu, II, Ankara: Genelkurmay Başkanlığı ATASE Yayınları, 151-158.
- [https://www.ab.gov.tr/avrupa-birliginin-tarihcesi\\_105.html](https://www.ab.gov.tr/avrupa-birliginin-tarihcesi_105.html) (04.04.2024)
- <https://www.slvesnik.com.mk/content/pdf/USTAV-eng.pdf> (31.03.2024)
- Kır, A. (2008). “Türkiye’nin Makedonya Politikasının Balkan Politikası İçerisindeki Yeri”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Kjorbayram, S. (2018). “Bağımsızlığından Günümüze Makedonya (1991-2014)”, Yüksek Lisans Tezi, Edirne.
- Kodal, T. (2014). “Makedonya’nın Bağımsızlığını Kazanması ve Türkiye”, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi/Journal Of Modern Turkish History Studies, 14:29, 377-396.
- Kodal, T. (2018). “Bosna-Hersek’in Bağımsızlığını Kazanması ve Türkiye (1990-1992)”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 34:98, 411-444.
- Kohen, S. (1993). “Makedonya’ya Tam Destek”, Milliyet, 19 Şubat, Sayı:16260, 14.
- Kut, Ş. (2001). “Yugoslavya Bunalımı ve Türkiye’nin Bosna-Hersek ve Makedonya Politikası: 1990-1993”, Türk Dış Politikasının Analizi, (der.) Faruk Sönmezoglu, İstanbul: Der Yayınları, 321-343.

- Mandacı, N.; & Erdoğan, B. (2001). *Balkanlarda Azınlık Sorunu: Yunanistan, Arnavutluk, Makedonya ve Bulgaristan'daki Azınlıklara Bir Bakış*, Ankara: Stratejik Araştırma ve Etüdler Millî Komitesi (SAEMK) Yayınları.
- Nuredini, A. (2006). "Makedonya'nın İç ve Dış Politika Sorunları (1990-2005)", Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- Öymen, A. (1991). "Makedonya'nın Kararı", *Milliyet*, 11 Eylül, Sayı:15744, 1.
- Sancaktar, C. (2010). "Balkanlar Türkiye İçin Neden Önemli?", [https://tasam.org/tr-tr/Icerik/71/balkanlar\\_turkiye\\_icin\\_neden\\_onemli](https://tasam.org/tr-tr/Icerik/71/balkanlar_turkiye_icin_neden_onemli) (26.03.2025)
- Sarı, F. (2007). "Türkiye'nin Makedonya ve Bosna-Hersek Siyaseti (1990-2000)", Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Seignobos, C. (1960). *Avrupa Milletlerinin Mukayeseli Tarihi*, (çev.) Samih Tiryakioğlu, İstanbul: Varlık Yayınları.
- Smith, W. "Flag of North Macedonia", <https://www.britannica.com/topic/flag-of-North-Macedonia> (27.03.2024)
- Soysal, İ.; & Kut, Ş. (1997). *Dağılan Yugoslavya ve Bosna-Hersek Sorunu: Olaylar-Belgeler 1990-1996*, İstanbul: Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı (OBİV) Yayınları.
- Tangör, B. (2008). *Avrupa Güvenlik Yönetişimi Bosna, Kosova ve Makedonya Krizleri*, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Uzgel, İ. (2012). "Balkanlarla İlişkiler", *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, II (1980-2001)*, İstanbul: İletişim Yayınları, 167-181.
- Ülger, İ. K. (2003). *Yugoslavya Neden Parçalandı? Balkan Dramının Perde Arkası*, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Wilson, D. (2022). "The Remembered Future: Macedonian Pop Icon Toše Proeski and Musical Life After Death", *Popular Music*, 41:1, 56-82.
- Yetişgin, M. (2006). "Rusların Türk Toprakları Üzerinde Yayılmasının Sebepleri Üzerine Bazı Düşünceler", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16, 671-702.
- Yürür, P. (2016). "Yakın Geçmiş Perspektifinden Türkiye'nin Komşu Siyasetine Kısa Bir Bakış", *Soğuk Savaş Sonrası Türkiye'nin Komşu Siyaseti Balkanlar-Kafkasya-Ortadoğu*, (ed.) Pınar Yürür ve Arda Özkan, Ankara: Detay Yayınları, 3-23.

## Extended Abstract

The Balkans have historically been a region of importance for Türkiye due to their geographical proximity and cultural and historical ties to the region. The Thrace region, which encompasses 5 percent of Türkiye's territory, is also located in the Balkans. Having been part of the Ottoman Empire for nearly six centuries, the region's strategic position and historical significance make the Balkans a crucial gateway to Europe for Türkiye. This interest gained new urgency with the disintegration of Yugoslavia in the early 1990s. During this process, Türkiye, guided by its traditional cautious foreign policy, adopted a stance favoring the preservation of Yugoslavia's territorial integrity and that of the republics of Serbia, Croatia, Slovenia, Bosnia-Herzegovina, Montenegro, and North Macedonia, advocating for dialogue to resolve their issues. The inability to prevent Yugoslavia's disintegration and the subsequent declarations of independence by the republics prompted Türkiye to focus on the futures of Bosnia-Herzegovina and North Macedonia. Visits from Macedonian President Kiro Gligorov to Türkiye, along with statements from then-Democratic Left Party leader Bülent Ecevit aimed at raising public awareness of developments in Yugoslavia, played a crucial role in shaping Türkiye's interest in these matters. Meanwhile, opposition parties expressed their dissatisfaction with the exclusion of Yugoslav developments from the agenda of Türkiye's 49th Government, established on November 20, 1991, under Prime Minister Süleyman Demirel, exerting considerable pressure on the government to recognize the independence of Bosnia-Herzegovina and North Macedonia formally.

In the face of mounting pressure, the government was unable to promptly recognize the independence of the (formerly known as) Republic of Macedonia, compelling it to adhere to the positions of the nations wielding influence in European diplomacy. Another salient issue pertained to the contentious relationship between Türkiye's neighbor, Greece, and the Republic of Macedonia. These tensions centered on the name, flag, and constitution of the Republic of Macedonia, and due to Greece's stance, Macedonia expressed an acute need for Turkish support.

Additionally, Türkiye's relationship with the Serbian administration influenced its foreign policy, as the Serbian authorities had requested Türkiye's assistance in preventing the dissolution of Yugoslavia. Despite these challenges, opposition groups within Macedonia persisted in their demands for recognition, intensifying the pressure on the government. The European Economic Community's (EEC) decision to recognize Croatia and Slovenia on January 15, 1992, alleviated Türkiye's concerns and created conditions for the government to acknowledge North Macedonia. Concurrently, the North Macedonian leaders began to increasingly express their demands for recognition from Türkiye. Consequently, the government aimed to recognize Bosnia-Herzegovina and North Macedonia, as well as the four republics that seceded from Yugoslavia, including Croatia and Slovenia. However, the lack of prior implementation of this decision prompted opposition parties to intensify their calls for immediate recognition. This mounting pressure accelerated the government's efforts, as it was firmly resolved to proceed with the recognition. During the Council of Ministers meeting on February 6, 1992, the formal declaration of independence for the four republics was proclaimed. Thus, Türkiye became the second country after Bulgaria to recognize the Republic of Macedonia. This decision was significantly influenced by a desire to balance Greece's policies in the Balkans. The move met with strong opposition from Greece, and the Greek government faced considerable criticism, being accused by the opposition of ignoring developments in the region.

In contrast to Greece, both Turkish political circles and the North Macedonian officials expressed support for the official recognition. Consequently, Türkiye's primary concern regarding the Republic of North Macedonia in the following period centered on ensuring its international recognition. During this period, Türkiye engaged in diplomatic efforts to secure the recognition of the Republic of North Macedonia by other countries and international organizations through its participation in various forums and the signing of protocols to establish diplomatic relations. Concurrently, the leaders of both countries intensified their official visits to each other, a development that was particularly evident in President Turgut Özal's visit to North Macedonia on February 17-18, 1993, which further strengthened relations between the two countries. In the wake of these developments, the Turkish Embassy in North Macedonia was opened on May 1, 1993, with Suha Noyan being appointed as the inaugural Turkish Ambassador to North Macedonia. These moves signified Türkiye's pioneering role in establishing diplomatic relations with North Macedonia. Subsequently, Trayan Petrovski, the first Ambassador of the Republic of North Macedonia to Türkiye, presented his letter of credence to President Süleyman Demirel on July 14, 1994.